

Aruanne valitsuse meetmete kohta antisemitismi vastu võitlemiseks ja juudi eluviisi edendamiseks

EESTI

Rahastatud Euroopa Liidu kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programmist (2021–2027).

Avaldatud seisukohad ja arvamused on ainult autori(te) omad ega pruugi kajastada Euroopa Liidu ega kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programmi (CERV) seisukohti ja arvamusi. Euroopa Liit ega toetuse andja nende eest ei vastuta.

SISUKORD

Tänuavaldused	1
Lühendid	2
Euroopa Komisjoni Antisemitismivastase Võitluse Ja Juudi Eluviisi Edendamise Koordinaatori Eessõna	3
Ceji Presidendi Pöördumine	4
Lühikokkuvõte	5
Sissejuhatus	7
Metoodika	8
Eesti taust ja kontekst	10
Kõik poliitikavaldkonnad	15
Ülevaade poliitikavaldkondadest	16

Kultuur ja pärand	16
Haridus	18
Vaenuriteod	21
Vaenukõne	23
Holokausti mälestamine	25
Kultuuridevaheline dialoog	27
Meedia	29
Usuvabadus	31
Turvalisus	32
Sport	34
Noored	36
Tulevikuperspektiiv	39
Lisa. Aruande koostamises osalenud sidusrühmad	40

TÄNUAVALDUSED

NOA projekt tunnustab ja tänab teadlasi, eksperte, intervjuueeritavaid ja kõiki teisi, kes andsid oma panuse selle aruande koostamisse. Erilist tunnustust väärivad järgmised isikud:

Projekti direktor:

Robin Sclafani, CEJI tegevdirektor

Projekti koordinaator:

Estelle Cincinatis

Aruande autor:

Anu Laas, Poll OÜ

Metodoloogia eksperdid:

Dr. Başak Yavçan

Karen Weisblatt

Robin Sclafani

NOA projekti kaasrahastatakse Euroopa Liidu kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programmi (2021–2027) raames

Täname Karen Weisblatti, Elizabeth Brahyt ja Joslin Riberit Weisblatt & Associés'ist (www.weisblatt-associates.com) aruande toimetamise ja kujundamise eest.

Täname Eesti Juudi Kogukonna, JKK Tallinna ja Eesti Juudiusu Koguduse esindajaid nende väärtusliku panuse eest. Suur tänu valitsusasutuste esindajatele, ekspertidele ja teadlastele, kes panustasid selle aruande valmimisse, jagades oma teadmisi, kogemusi ja ekspertiisi.

NOA PROJEKTIST

NOA – *Networks Overcoming Antisemitism* (antisemitismivastased võrgustikud) – pakub uuenduslikku lähenemisviisi kasvava antisemitismi probleemi lahendamiseks Euroopas. Koostöös suuremate juudi võrgustikega võrdleb NOA ELi liikmesriikide poliitikat eri valdkondades ning aitab neil välja töötada ja rakendada terviklikke riiklikke tegevuskavasid antisemitismi vastu võitlemiseks ja selle ennetamiseks ning juudi eluviisi edendamiseks. Lisateavet leiate aadressilt www.noa-project.eu

CEJI – JUHTIVPARTNER, NOA PROJEKT

CEJI eesmärk on koos erineva taustaga inimestega ehitada üles Euroopa, kus väärtustatakse mitmekesisust ja austust teiste vastu. CEJI tegeleb mitmekesisuse alase haridusega, toetab usundite- ja kultuuridevahelist dialoogi ning seisab Euroopa Liidus antisemitismi ja igasuguse diskrimineerimise vastu. Vt lähemalt: www.ceji.org

TEADUSPARTNER

Anu Laas, Poll OÜ

NOA PARTNERID

[Association for the Preservation of Jewish Heritage and Culture](#) (Juudi kultuuri ja pärandi säilitamise ning edendamise ühendus)

[European Union of Jewish Students](#) (Euroopa Juudi Üliõpilaste Liit)

[World Jewish Congress](#) (Juudi Maailmakongress)

© CEJI September 2025

LÜHENDID

EIK	Eesti Inimõiguste Keskus
EMI	Eesti Mälu Instituut
EJM	Eesti Juudi Muuseum
EOK	Eesti Olümpiakomitee
ERR	Eesti Rahvusringhääling
ESER	Eesti Spordieetika Reeglid
FRA	ELi Põhiõiguste Amet
HARNO	Haridus- ja Noorteamet
IHRA	Holokausti Mälestamise Rahvusvaheline Ühendus
INACH	Rahvusvaheline kübervaenuvastane võrgustik
INSA	Integratsiooni Sihtasutus
EJK	Eesti Juudi Kogukond
JKK	Juudi kogukonna keskus
PPA	Politsei- ja Piirivalveamet
SKA	Sotsiaalkindlustusamet
TTJA	Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet

EUROOPA KOMISJONI ANTISEMITISMIVASTASE VÕITLUSE JA JUUDI ELUVIISI EDENDAMISE KOORDINAATORI EESSÕNA

Euroopa Komisjonil on hea meel toetada NOA projekti. NOA on ainulaadne Euroopa juudi organisatsioonide partnerlus, mis loodi 2019. aastal eesmärgiga toetada terviklikku poliitikat ja tegevust antisemitismi ületamiseks ja juudi eluviisi edendamiseks. Projekt on kooskõlas Euroopa Komisjoni eesmärkidega ning annab oma panuse nende saavutamisse, nagu on kirjeldatud ELi esimeses strateegias antisemitismi vastu võitlemiseks ja juudi eluviisi edendamiseks. Strateegia avaldati esmakordselt 5. oktoobril 2021 ning selle olulisust rõhutati uuesti Euroopa Liidu Nõukogu deklaratsioonis 15. oktoobril 2024.¹

NOA pakub pragmaatilist lähenemisviisi ja raamistikku, mis ühendab turvalisuse, hariduse ja juudi eluviisi toetamise ennetus- ning sekkumismeetmetega nii riiklikul kui ka riikidevahelisel tasandil. NOA partnerid pakuvad oma sadade sidusliikmete ja võrgustike abil täiendavat oskusteavet, vahendeid ja kaasamistehnikaid. Nende visioon on edendada kaasavat ja demokraatlikku Euroopat, kus juudi kogukonnad saavad hästi areneda.

NOA pikaajalised eesmärgid hõlmavad liikmesriikide poliitika ja meetmete jälgimist antisemitismi vastu võitlemiseks ning juudi eluviisi edendamiseks valitsusasutuste kaudu; antisemitismi vastu võitlemise jõupingutuste kaardistamist; haridustöötajate toetamist koolituste ja õppevahenditega; positiivsete narratiivide levitamist sotsiaal-kultuuriliste haridusmeetmete kaudu, et luua kaasavat keskkonda; mõju hindamist projekti tegevuste arendamiseks ja järjepidevuse tagamiseks.

NOA esimeses etapis hinnati Belgia, Ungari, Madalmaade, Austria ja Itaalia olukorda.² Teine etapp, mida nimetatakse NOA-2, hõlmab uuringuid kahes uues riigis, Eestis ja Hispaanias. NOA-2 hõlmab mitmeid olulisi uuendusi, sealhulgas hindamismetoodika põhjalikku muutmist ja noorte kui uue poliitikavaldkonna lisamist, mis täiendab eelnevat 10 valdkonda: kultuur ja pärand, haridus, vaenukuriteod, vaenukõne, holokausti mälestamine, kultuuridevaheline dialoog, meedia, usuvabadus, turvalisus ja sport.

Nende muudatuste eesmärk on suurendada riiklike aruannete mõju nüansirikka ja tervikliku ülevaate saamisel ELi liikmesriikide poliitikast, tuues esile nii olemasolevad puudujäägid kui ka võimalused edasisteks tegevusteks. Meil on hea meel, et see projekt on juba kaasa aidanud riiklike tegevuskavade väljatöötamisele ja rakendamisele antisemitismivastases võitluses ning juudi eluviisi edendamisel. Aruannetest on kindlasti kasu ka tulevikus.

Soovin tänada partnereid ja sidusrühmi nende avatuse, asjatundlikkuse ja väärtusliku panuse eest selle aruande koostamisel. Olen kindel, et see on oluline samm antisemitismi vastu võitlemisel ja elujõulise juudi eluviisi edendamisel.

Euroopa väärtustab mitmekesisust. Euroopal läheb hästi, kui Euroopas asuvaltel juudi kogukondadel läheb hästi.

Katharina von Schnurbein

Euroopa Komisjoni antisemitismivastase võitluse ja juudi eluviisi edendamise koordinaator

¹ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/combating-antisemitism/eu-strategy-combating-antisemitism-and-fostering-jewish-life-2021-2030/about-eu-strategy_en#:~:text=Actions%20of%20the%20Strategy%20include,sites%20%E2%80%9Cwhere%20Holocaust%20happened%E2%80%9D

² <https://www.noa-project.eu/national-report-cards/>

CEJI PRESIDENDI PÖÖRDUMINE

CEJI (A Jewish Contribution to an Inclusive Europe – Juudi Panus Kaasavasse Euroopasse) on üle kolmekümne aasta töötanud koos erinevate religioonide, kultuuride ja taustaga üksikisikute ja organisatsioonidega, et edendada kaasavat ning demokraatlikku Euroopat. Meie tegevus, sealhulgas koolituste korraldamine, hariduse pakkumine, dialoogi pidamine ja huvikaitse, põhineb inimõiguste raamistikul, mis on suunanud valitsustevahelisi institutsioone alates 20. sajandi keskpaigast. Selle raamistiku kehtestas ÜRO, Euroopa Nõukogu ning Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon on selle kinnitanud ning Euroopa Liit on selle jõustanud. Lisaks on kõik ELi liikmesriigid selle siseriiklikku õigusesse üle võtnud, et tagada juudi eluviis nii praegu kui ka tulevikus.

Igal Euroopa Liidu riigil on oma ainulaadne lugu juudi eluviisist, mis ulatub tagasi Antiik-Kreekasse ja Rooma impeeriumi ning jätkub läbi sajandite, mis on meile kaasa toonud kristluse, koloniseerimise ning rahvusriikide ja demokraatia arengu. Juudi diasporaa liikus tagakiusamise lainete foonil üle kogu kontinendi alates inkvisitsioonist kuni keskaja ja 19. sajandi pogrommideni ning holokaustini, mis on mõnede jaoks veel elav mälestus.

Hoolimata erineva ulatusega tagakiusamisperioodidest on Euroopa juudi kogukonnad näidanud üles vastupidavust, võimet taastuda ja ühiskonda lõimuda. Käsitöolistest ja kaupmeestest kuni kunstnike, haritlaste, filosoofide ja teadlasteni on judaismi ajalugu Euroopas lahutamatult seotud piirkonna ajaloolise arenguga.

Euroopas on kasutusel mitmesugused seiresüsteemid antisemiitlike hoiakute, vaenukõne ja vaenukuritegude jälgimiseks. Need on olulised vahendid, et reageerida kasvavale antisemitismile kaitse- ja ennetusmeetmetega. NOA lähenemisviis on erinev, kuid samal ajal täiendab olemasolevaid algatusi. Projekti raames ei võrrelda mitte ainult valitsuste jõupingutusi, vaid pakutakse ka konkreetseid ja rakendatavaid soovitusi tegevuste tõhustamiseks.

Oleme uhked, et NOA laiaulatuslik esimene etapp on osutunud kasulikuks mitte ainult antisemitismi ennetamisel ja tõkestamisel, vaid ka rassismi ja kõigi teiste diskrimineerimise vormide vastaste riiklike tegevuskavade väljatöötamisel. Marginaliseeritud kogukondade õitseng on märk kõigi turvalisusest ja vabadusest.

Soovime tänada meie partnereid kogu Euroopas: Juudi kultuuri ja pärandi säilitamise ja edendamise Euroopa ühendust (European Association for the Preservation and Promotion of Jewish Culture and Heritage, AEPJ), Euroopa Juudi Üliõpilaste Liitu (European Union of Jewish Students, EUJS) ja Juudi Maailmakongressi (World Jewish Congress, WJC) koostöös nende kohalike tütarettevõtete ja võrgustikega. Avaldame tänu Euroopa Komisjonile usalduse ja toetuse eest selles töös, mis on loomulik jätk Euroopa Liidu viimaste aastate algatustele antisemitismi ja rassismi vastases tegevuses.

Alain Philippon
President, CEJI

LÜHIKOKKUVÕTE

2019. aastal käivitatud NOA (*Networks Overcoming Antisemitism*) projekti eesmärk on arendada uusi avaliku sektori ja kodanikuühiskonna partnerlusi ning tõhustada koostööd valitsusvälises sektoris, et toetada Euroopa Ülemkogu avaldusi, mis käsitlevad juudi elu edendamist ja antisemitismi vastu võitlemist Euroopas.³ Siinses aruandes tutvustatakse praegust poliitikamaastikku üheteistkümnes valdkonnas: kultuur ja pärand, haridus, vaenukuriteod, vaenukõne, holokausti mälestamine, kultuuridevaheline dialoog, meedia, usuvabadus, turvalisus, sport ja noored.

Aruanne näitab, et Eestil on üldjoontes tugev õiguslik raamistik ning inimõiguste ja vähemuste kaitsel proaktiivne lähenemine. Väljakutseid esineb institutsionaalsete mehhanismide juurutamise vallas, järelevalves ja koostöös juudi kogukonnaga.

PEAMISED JÄRELDUSED

1. Riik tegutseb aktiivselt antisemitismi vastu võitlemise ja juudi eluviisi edendamisega, sageli koostöös juudi kogukonna ja rahvusvaheliste organisatsioonidega.
2. Pärast 2023. aasta oktoobrit on riigis täheldatud antisemiitlike intsidentide arvu suurenemist, mis väljendub peamiselt vaenukõnes. Kahjuks kujutavad vaenukõnealase seadusandluse praegused piirangud endast väljakutset rikkumiste menetlemisel.
3. Poliitikavaldkonnad, mis said kõige madalamad punktid, on vaenukuriteod ja vaenukõne.
4. Poliitikavaldkonnad, mis said kõige kõrgemad punktid, on holokausti mälestamine ja julgeolek.
5. Enamik juudi kogukonna liikmeid elab Tallinnas, kuid väiksemad aktiivsed kogukonnad tegutsevad ka teistes piirkondades.

SOOVITUSED EESTI POLIITIKAKUJUNDAJATELE

1. Tugevdada vaenukõne ja diskrimineerimise õigusraamistikku, kiirendades karistusseadustiku § 151 muudatustepeanekute vastuvõtmist. Need muudatused laiendaksid vaenukõne kriminaliseerimise ulatust võrreldes praeguse määratlusega, mis nõuab otsest ohtu elule, tervisele või varale. Tuleks kaaluda ka seadusandluse täiendamist, mis käsitleks holokausti eitamist ja pisendamist, viies selle vastavusse laiemate Euroopa algatustega.
2. Pakkuda antisemitismivastase võitluse ja juudi eluviisi edendamise riiklikule koordinaatorile vajalikku toetust poliitikameetmete rakendamiseks. Tagada tööühmade sujuv ja tõhus töö. Ressursid ja algatused peavad jõudma piirkondlike juudi kogukondadeni ja neid toetama.
3. Parandada antisemiitlike juhtumite kohta süsteemset andmekogumist, et võimaldada põhjalikumaid trendide analüüsi ja sihipärasemaid sekkumisi ning tõhustada vastutusele võtmist. Tagada, et politsei süüteo registreerimissüsteemides saaks teha märke eelarvamuslike motiivide kohta.
4. Tugevdada koostööd õiguskaitseorganite, prokuratuuri ja juudi kogukonna organisatsioonide vahel, et tagada järjepidev aruandlus, uurimine ning antisemiitliku vaenukõne menetlemine. Eraldada vahendid Siseministeeriumi usuasjade ja kodanikuühiskonna osakonnale ning prokuratuurile, et toetada õigusvaldkonna spetsialistide koolitust.
5. Laiendada haridusalgatusi, et hõlmata ka juudi ajaloo, traditsioonide ja kultuuri erinevaid aspekte ning mitte keskenduda ainult Teisele maailmasõjale ja holokaustile. Õpetajate, noorsootöötajate ja koolijuhtide koolitused peaksid käsitlema antisemitismi kaasaegseid vorme ja ilminguid, sealhulgas internetis ning varjatud eelarvamusena esitatud avaldusi. Algatada või rahastada avalikke arutelusid ja kampaaniaid väljaspool hariduskeskkonda, et tõsta üldist teadlikkust vaenukõne ja antisemitismi kõikidest vormidest.

³ Euroopa Ülemkogu avaldus antisemitismivastase võitluse integreerimisest kõikidesse poliitikavaldkondadesse on leitav inglise keeles (02.12.2020): <https://www.consilium.europa.eu/media/47065/st13637-en20.pdf>; Euroopa Ülemkogu avaldus juudi eluviisi edendamise ja antisemitismivastase võitluse kohta on leitav (15.10.2024): <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14245-2024-INIT/en/pdf>

LÕPETUSEKS

Eesti on pühendunud inimõiguste ja vähemuste kaitsele ning antisemitism ei ole siin nii laialt levinud kui mõnes teises Euroopa Liidu liikmesriigis. Siiski on viimase kahe aasta jooksul täheldatud antisemiitlike vaenukõne intsidentide kasvu, mis rõhutab pideva tähelepanu ja proaktiivsete meetmete vajadust. Edasine edu sõltub tugevamast õigusraamistikust, järjekindlast poliitikate rakendamisest ning süvendatud koostööst valitsusasutuste ja kodanikuühiskonna vahel. Haridus- ja teavitustöö laiendamine, jätkusuutliku rahastuse tagamine ning kindlate seiremehhanismide arendamine aitavad suunata edasisi poliitikamuudatusi. Nende sammude kaudu saab Eesti tugevdada oma rolli antisemitismi vastases võitluses, toetada juudi eluviisi ja edendada kaasavat ning demokraatlikku Euroopat.

SISSEJUHATUS

NOA (*Networks Overcoming Antisemitism*) on uuenduslik ja tulevikku suunatud projekt, mis annab liikmesriikidele soovitusi riiklike tegevuskavade väljatöötamiseks ja rakendamiseks, et võidelda antisemitismi vastu ja edendada juudi eluviisi.⁴

Euroopa Liidu rahastuse toel tuli 2019. aastal kokku kõige olulisemate Euroopa juudi organisatsioonide konsortsium, et töötada välja konkreetsed ja tõhusad algatused antisemitismi vastu võitlemiseks. Projekti raames kavandati mitmeid tegevussuundi, mis ulatuvad koolitus- ja õppematerjalide loomisest ning sotsiaal-kultuuriliste tegevuste arendamisest kuni kaasatuse edendamiseni spordis. NOA projekt lähtub terviklikust lähenemisest, mis ühendab poliitika ja praktika, turvalisuse ja hariduse ning riikidevahelised ja riiklikud tegevused.

Projekti esimene etapp, NOA-1 (2020–2023), hõlmas viit riiki: Austriat, Belgiat, Ungarit, Itaaliat ja Madalmaad. Selle keskne tegevus oli riiklike aruannete (*national report cards*, NRCs) avaldamine, mille eesmärk on toetada Euroopa Ülemkogu avaldusi antisemitismi vastu võitlemise ja juudi eluviisi edendamise kohta.⁵

Nende avaldustega võtsid ELi liikmesriigid kohustuse keskenduda antisemitismi kõigi vormide ennetamisele ja selle vastu võitlemisele kõigis poliitikavaldkondades, tunnistades, et antisemitism on üleeuroopaline probleem. Lisaks rõhutatakse vajadust osaleda poliitikakujundamises kohalikul, riiklikul ja Euroopa tasandil.⁶

Projekti teine etapp, NOA-2, algas 2024. aasta mais ning hõlmab Eestit ja Hispaaniat. Oleme mitme aasta jooksul kaasanud sidusrühmasid,

et saavutada valitsuse kohustuste täitmise hindamise ja edusammude võrdlemise kõrge tase.

Eesti aruande eesmärk on aidata riiki uute poliitikate väljatöötamisel ja rakendamisel, tuues välja praegused tugevused ja nõrkused. Lisaks pakub see mitmeid sotsiaal-kultuurilisi haridusressursse, mis aitavad kaasa võitlusele kasvava antisemitismi vastu ja selle tõhusamale ennetamisele.

Kuna aruandes keskendutakse riigi rollile ja kohustustele, on kodanikuühiskonna organisatsioonide ja kohalike kogukondade tegevusi mainitud ainult niivõrd, kuivõrd need on asjakohased riigi tegevuse kontekstis. Peamiselt uuriti riigi poliitika ja praktika olemasolu ning piirduti nende mõju kvalitatiivse hindamisega.

Käesolev dokument ei sisalda kogu töendusmaterjali, mida kasutati võtmenäitajate hindamiseks. Üksikasjalik kirjeldus kogutud andmete ja tõendite kohta on kättesaadav NOA veebilehe kontaktvormi kaudu päringu esitamisel.

⁴ NOA projekti brošüür eri keeltes, sh eesti keeles „Antisemitismivastased võrgustikud“: <https://www.noa-project.eu/noa-networks-overcoming-antisemitism-brochure/>

⁵ <https://www.consilium.europa.eu/et/press/press-releases/2024/10/15/fostering-jewish-life-and-combating-antisemitism-council-approves-declaration/#:~:text=Avalduses%20r%C3%B5hutatakse%2C%20et%20antisemitismi%20tase%20on%20kogu%20ELis%20mure%20tekitavalt%20k%C3%B5rge%20>

⁶ Esimese viie aruande soovitude põhjal on NOA välja töötanud praktilised suunised linnadele ja omavalitsustele. Vt lähemalt: <https://www.noa-project.eu/guidelines-resources/>

NOA uurimismetoodika väljatöötamine põhineb Euroopa Ülemkogu 2018. aasta avaldusel antisemitismivastase võitluse kohta. Avalduses tuuakse välja ootused mitmes poliitikavaldkonnas.⁷ Sellest lähtuvalt uuris NOA meeskond, kuidas neid laialt sõnastatud suunised saaks tõlkida mõõdetavateks näitajateks. Ülemkogu avaldustega on hõlmatud üheksa eluvaldkonda. Esialgne uurimisrühm lisas täiendava valdkonna „usuvabadus“, sest mitmed partnerid pidasid seda otseselt oluliseks juudi kogukondade kestliku arengu ja heaolu seisukohast.⁸ Projekti teine etapp, NOA-2, laiendas fookust veelgi, lisades teemavaldkonnana noortepoliitika, mida varem peeti valdkondade üleseks elemendiks. Sellega tunnustatakse noorte valdkonna olulisust ja peetakse tähtsaks eraldi käsitlemist.

Partnerid on enne NOA-2 projekti käivitamist analüüsinud varasemat protsessi ja lähenemisviisi ning teinud selles täiendusi. Ajakohastatud teoreetiline raamistik pakub olulisi täiendusi, et suurendada töö järjepidevust, kasutatavust ja objektiivsust.⁹ Aruandes käsitletud 11 poliitikavaldkonda on kultuur ja pärand, haridus, vaenukuriteod, vaenukõne, holokausti mälestamine, kultuuridevaheline dialoog, meedia, usuvabadus, turvalisus, sport ja noored. Pärast poliitikavaldkondade valimist koondati standardid, et luua hindamise raamistik. Need põhinevad rahvusvahelistel normidel, mis on kehtestatud määruste, direktiivide, resolutsioonide ja muude dokumentidega, mille on vastu võtnud Euroopa Liidu institutsioonid, Euroopa Nõukogu, OSCE ja UNESCO.¹⁰

Uue metoodikaga hinnatakse viit läbivat näitajat, mis kehtivad kõigis poliitikavaldkondades ja millest igaühele antakse võrdne osakaal (20%)¹¹: põhiõigused ja seadusandlus, elluviimine ja jõustamine, järelevalvemehhanismid, ressursid ja rahastamine, sidusrühmade kaasamine. Selline konsolideerimine võimaldab rohkem keskenduda objektiivsetele kriteeriumidele, nagu juriidilised dokumendid, strateegiad, eeskirjad ja suunised, mis suurendab tulemuste usaldusväärsust ja kaitstavust. Selgelt eristatakse seadusandlik raamistik ning seaduste ja poliitika elluviimise praktika, tagades, et arvesse võetakse kõiki riigi tegevusi. Ülevaate saamiseks riigi hetkeseisust uuritavates valdkondades kogus aruande autor teavet dokumendianalüüsi ja intervjuude ning sidusrühmade töötoa kaudu.

Täiustatud metoodika loob tugevama aluse valitsuse tegevuse hindamiseks, mis on oluline samm saavutatavate ja konkreetsete soovitude väljatöötamiseks liikmesriikidele, et võidelda tõhusalt antisemitismi vastu ja edendada juudi eluviisi.

⁷ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15213-2018-INIT/en/pdf>

⁸ EL ei saa selles küsimuses seisukohta võtta, sest see on liikmesriikide pädevuses.

⁹ NOA partnerid soovivad tänada rändepoliitika töörühma uurimisjuhti dr Başak Yavçani tema asjatundliku panuse eest näitajate ja metoodika väljatöötamisel.

¹⁰ Vt lisateavet metoodika kohta: <https://www.noa-project.eu/noa-methodology-standards-indicators-and-scoring-system/>

¹¹ NOA-1 puhul kasutati teistsugust osakaalude süsteemi.

1

1. ETAPP: NOA projektipartnerluse loomine

NOA projektipartnerlus loodi koos juudi ekspertide ja esindajatega, et anda juhiseid käsitletavate teemade, küsimuste ja vajaduste kohta.

Määrati kindlaks 11 käsitletavat poliitikavaldkonda: kultuur ja pärand, haridus, vaenukuriteod, vaenukõne, holokausti mälestamine, kultuuridevaheline dialoog, meedia, usuvabadus, turvalisus, sport ja noored.

2

2. ETAPP: Indikaatorite loomine

Olemasolevate rahvusvaheliste standardite alusel töötati iga poliitikavaldkonna jaoks välja peamised uurimisküsimused, mis teisendati viieks antud valdkonda läbivaks indikaatoriks:

- Põhiõigused ja seadusandlus
- Ressursid ja rahastamine
- Elluviimine ja jõustamine
- Sidusrühmade kaasamine
- Järelevalvemehhanismid

3

3. ETAPP: Andmekogumine ja analüüs

Kogutakse ja analüüsitakse poliitikadokumente, õigusakte, riiklikke väljaandeid ja suuniseid.

4

4. ETAPP: Sisend ja intervjuud

Andmete ja sisendi saamiseks konsulteeritakse **25** inimesega, kelle hulgas on:

8 valitsuse esindajat	14 kogukonna esindajat
1 valitsusvälise organisatsiooni esindaja	2 teadlast

5

5. ETAPP: Punktisüsteemi loomine

Võetakse kasutusele hindamissüsteem, mis võimaldab võrrelda riiklikku poliitikat ja praktikat kehtestatud standarditega, hõlbustades võrdlusanalüüsi ning olemasolevate puudujääkide ja võimaluste tuvastamist. Lõpliku poliitikavaldkonna skoori määramiseks korraldatakse sidusrühmade töötuba uurimisrühma ja neljandas etapis konsulteeritud esindajatega. Igale indikaatorile antakse sama kaal (20%) ja seda hinnatakse skaalal 1–5 (5 tähistab kõrgeimat skoori).

6

6. ETAPP: Aruande koostamine

7

7. ETAPP: Tulemuste levitamine

Avalikud riiklikud üritused võimaldavad arutada tulemusi, jagada häid praktikaid ja pakkuda poliitikasoovitusi.

EESTI TAUST JA KONTEKST

VALITSUSE STRUKTUUR

Eesti on parlamentaarne demokraatia, mis on üles ehitatud kolmele peamisele võimutasandile. Seadusandlik võim on ühekojalisel parlamendil, Riigikogul, kabinet koosneb 101 liikmest, kes valitakse neljaks aastaks.¹² Täidesaatev võim kuulub Vabariigi Valitsusele, kabinet koosneb 14 ministrist, sealhulgas peaministrist.¹³ Kohtuvõimu tagab sõltumatu kohtusüsteem, sealhulgas ülemkohus (Riigikohus), mis teostab järelevalvet seaduste nõuete täitmise ja põhiseaduse järgimise üle.

Riigipea on president, kelle valib parlament või valimiskogu. Presidendil on peamiselt esindusfunktsioon, kuid tal on ka teatavad volitused, näiteks peaministri ametisse nimetamine ja Eesti esindamine rahvusvahelisel tasandil. Eestis on 79 omavalitsust. Kohalikel omavalitsustel on autonoomia piirkondlike valdkondade, sealhulgas hariduse, taristu ja sotsiaalteenuste haldamisel. Riigi piirkondade vahel on olulised erinevused ja umbes kolmandik elanikkonnast elab pealinnas Tallinnas. Järgmised suuremad linnad on Tartu, Narva, Pärnu ja Kohtla-Järve, millel on ajalooline, majanduslik ning kultuuriline tähtsus.

JUUDI KOGUKONNAD

Ajalooarhiivides on andmeid juba 14. sajandil Eestis elanud juudi rahvusest inimeste kohta ning kohalik juudi kogukond hakkas tekkima 19. sajandi alguses ja keskpaigas.¹⁴ Pärast 1721. aastat, mil Eesti liideti Vene impeeriumiga, jäi piirkond väljapoole juutide asuala (Pale of Settlement). Juudi koguduste rajamine Eestis sai alguse nn Nikolai sõdurite ehk kantonistide tegevusest. Kantonistid olid juudi päritolu Venemaa sõdurite pojad, kes sattusid Eestisse pärast ukaasi kinnitamist, mis lubas juutide ajateenistusse võtmist. 1883. aastal avati

Tallinnas Maakri tänaval esimene sünagoog.¹⁵ Tartu sünagoogi nurgakivi pandi 1899. aastal ja hoone valmis 1903. aastal.¹⁶ Mõlemad sünagoogid hävisid 1944. aasta märtsis Nõukogude õhurünnakus.

Tänapäeval elab enamik juute Tallinnas, väiksemad aktiivsed kogukonnad on Ida-Virumaal, Narvas, Pärnus, Rakveres, Tartus, Valgas, Viljandis ja Võrus. Enne Esimest maailmasõda asus juudi elu keskus Tartus – suuresti tänu Tartu Ülikoolile. Ülikool tõmbas ligi juudi üliõpilasi, teadlasi ja haritlasi kogu Vene impeeriumist ja kaugemaltki, eriti pärast seda, kui 19. sajandi lõpus leevendati juudi rahvusest isikute haridusele ja liikumisele seatud piiranguid.

Eesti juudi elanikkond on suhteliselt väike. Rahvastikuregistri andmetel elas 2024. aasta 1. jaanuari seisuga Eestis 2013 juudi rahvusest inimest, mis moodustab 0,15% elanike koguarvust (1 374 687). 1934. aastal elas Eestis 4434 juudi rahvusest inimest (0,4% elanikkonnast) ning juutide arv püsis sõdadevahelisel perioodil suhteliselt stabiilsena.

20. sajandi alguseks oli Eestis väljakujunenud juudi kogukond sünagoogide, koolide ja kultuuriasutustega.¹⁷ Võrreldes teiste Ida-Kesk-Euroopa riikidega paistis Eesti silma oma sallivuse ja vähemusrahvuste austamise poolest. Eesti oli esimene riik Euroopas, mis andis oma juudi vähemusele ametliku kultuuriautonoomia. Weiss-Wendt (2008) väidab, et kuigi Eesti ei olnud esimene riik Euroopas, mis andis oma juudi vähemusele kultuurilise autonoomia, ei ole seda autonoomiat kunagi tagasi võetud ega piiratud, erinevalt naaberriikidest Leedust ja Lätist.¹⁸

¹² Järgmised parlamendivalimised toimuvad 2027. aastal.

¹³ Ministeeriumide valitsemisalad on sätestatud Vabariigi Valitsuse seaduse, RT I, 30.12.2024, 4, <https://www.riigiteataja.ee/akt/130122024004> alapeatükis 4.

¹⁴ Jokton, K. (1992). „Juutide ajaloost Eestis“, Tartu Ülikool, lk 56; Tambur, S. (2022). „Remembering the once vibrant Jewish community of Estonia“ (Mälestused Eesti kunagisest elujõulisest juudi kogukonnast), Estonian World, 27.01.2022, <https://estonianworld.com/life/remembering-the-once-vibrant-jewish-community-of-estonia/>

¹⁵ <https://www.muis.ee/museaalview/2078283>

¹⁶ <https://www.muis.ee/museaalview/2404272>

¹⁷ Enne 1940. aastat oli juutidel oma keskkool Tallinnas ja Tartus, samuti algkool Valgas; Juudi Tallinn, <https://museum.jewish.ee/wp-content/uploads/2024/01/tingimargid.pdf>.

¹⁸ Weiss-Wendt, A. (2008). „Thanks to the Germans! Jewish cultural autonomy in interwar Estonia“ (Tänu sakslastele! Juudi kultuuriautonoomia sõdade vahelises Eestis). East European Jewish Affairs, 38(1), lk 89–104.

Tartu Ülikoolis avati 1934. aastal judaistika õppetool. 1939. aastal tegutses Eestis 32 erinevat juudi organisatsiooni.¹⁹ 1940. aastal liideti Eesti Nõukogude Liiduga ja kommunistlik võim lõpetas juudi kultuuriautonoomia, keelates juudi ühiskondlike organisatsioonide tegevuse. 1941. aasta juunis toimus massiküüditamine, mille käigus saadeti kümme protsenti Eesti juudi elanikkonnast Siberisse ja ümberasumisele.²⁰ Paljud neist ei tulnud kunagi tagasi.

Eesti juudi elanikkond hävitati Teise maailmasõja ajal Saksamaa okupatsiooni käigus, peaaegu kõik kas tapeti või olid sunnitud põgenema.²¹ 1941. aasta juulis-augustis põgenes umbes 3000 Eesti juuti Saksa vägede eest Nõukogude Liidu teistesse piirkondadesse. Pärast Eesti territooriumi okupeerimist tapsid sakslased peaaegu kõik allesjäänud juudid.²²

Teisele maailmasõjale järgnenud nõukogude okupatsiooni ajal muutus juudi identiteedi säilitamine äärmiselt keeruliseks, kuna organiseeritud kultuuritegevus seiskus täielikult. Sellegipoolest kolisid paljud juudid teistest Nõukogude Liidu piirkondadest Eestisse, sest süstemaatiline antisemitism oli Eestis vähem levinud ja haridusvõimalused olid paremad.²³ Kui 1945. aastal elas Eestis vaid 1500 juudi rahvusest inimest, siis 1959. aastaks oli neid ainuüksi Tallinnas 3714. Järgnenud kolme aastakümne jooksul tuli Nõukogude Liidu eri osadest Eestisse veelgi rohkem juudi rahvusest inimesi, kuigi paljud neist lahkusid hiljem Iisraeli. 1989. aastal elas Eestis 4631 juuti, mis moodustas umbes 0,3% elanikkonnast.²⁴

¹⁹ Tambur, S. (2022), „Remembering the once vibrant Jewish community of Estonia“ (Mälestused Eesti kunagisest elujõulisest juudi kogukonnast), Estonian World, 22.01.2022, <https://estonianworld.com/life/remembering-the-once-vibrant-jewish-community-of-estonia/> (14. november 11.2024).

²⁰ Terveid perekondi küüditati ilma kohtuotsuseta. Suurem osa meestest pandi vangi ja enamik neist suri Siberis koonduslaagrites. Naised ja lapsed paigutati ümber sunniviisilistesse asundustesse Omski ja Novosibirski oblastis, Krasnojarskis, Tadžikistanis, Altai krais ja Kasahstanis.

²¹ Weiss-Wendt, A. (2009), „Murder Without Hatred: Estonians and the Holocaust“ (Mõrv ilma vihkamiseta: eestlased ja holokaust). Syracuse University Press, lk 502; Weiss-Wendt, A. (2017), „On the Margins: Essays on the History of Jews in Estonia“ (Äärealadel: esseed juutide ajaloost Eestis). Central European University Press, lk 332, <https://www.jstor.org/stable/10.7829/j.ctt1pq342v>.

²² Eesti Juudi Muuseumi direktori Gennadi Grambergi andmetel on tuvastatud 974 holokausti ohvri nimeid.

²³ Weiss-Wendt, A. (2008), „Murder Without Hatred: Estonians and the Holocaust“ (Mõrv ilma vihkamiseta: eestlased ja holokaust). Syracuse University Press, lk 502.

²⁴ Eesti Entsüklopeedia. Rahvuskosseis Eestis, <http://entsyklopeedia.ee/artikkel/rahvuskosseiseestis>.

Juudi kogukonnas domineerivad pigem sekulaarsed juudid, mis on tõenäoliselt tingitud nõukogudeaegsest tagakiusamisest, põlvkondade vahetusest ja valdavast sekulariseerumise tendentsist Euroopas. Eesti Juudi Kogukonna seadusandlik organ on 15-liikmeline nõukogu.²⁵ Eesti Juudiusu Kogudust juhib pearabi Shmuel Kot, kes pakub vaimset abi, jälgib religioossete tavade täitmist ning tagab juudi traditsioonide ja koššer-toidu alaste eeskirjade järgimise. Kogukonna elu keskmes on Juudi Kultuurikeskus, Eesti Juudi Muuseum ja 2007. aastal taasavatud Tallinna sünagoog, mis pakuvad jumalateenistusi, kultuuriüritusi ja haridusprogramme.²⁶ Tallinnas tegutseb juudi kool²⁷ ja mitmesuguseid juudi rahvusest inimeste juhitud vabaühendusi.

Eestis on mitmeid valitsusväliseid organisatsioone, mis koondavad Balti riikide juute. 2014. aastal asutatud Balti Juudi Võrgustiku (*Baltic Jewish Network*) asutasid kohalikud noored, kes tundsid vajadust luua sidemeid juudi päritolu inimestega teistest piirkondadest. 2017. aastal toimus esimene Limmud Baltics konverents²⁸, kus jagatakse ideid ja visioone haridusest ning üldisemalt juudi rahvusest inimeste elust Balti riikides. Teine piirkondlik vabaühendus on Balti Juudi Foorum (*Baltic Jewish Forum*, BJF). Tegu on mittetulundusühinguga, mis keskendub sotsiaalsele, meditsiinilisele, materiaalsele ja kultuurilisele abile ning abivajavate juudi rahvusest inimeste toetamisele. Foorum, mida juhitakse Rootsist koostöös rahvusvaheliste abiorganisatsioonidega, aitab ja toetab abivajavaid juute Balti riikides.

²⁵ <https://jewish.ee/structure/>

²⁶ KOKO Arhitektide projekteeritud Tallinna sünagoog Beit Bella mahutab 180 külastajat, mis on kontsertide ja ürituste jaoks laiendatav 230-ni. Sünagoogi kõrguv poolringikujuline katus sümboliseerib Eesti juudi elu tõuse ja mõõnasid. Sünagoogi kompleksis on ka mikva ja koššer-restaurant, <https://www.muis.ee/museaalview/2644269>

²⁷ Tallinna Juudi Kool taasavati 1. septembril 1990 venekeelse Juudi Põhikoolina. See tähistas juudi hariduse taastamist Eestis pärast nõukogudeaegseid sulgemisi. Alates 1991. aastast on see tuntud kui Tallinna Juudi Kool ja seda haldab Tallinna Haridusamet. Juudi erakool Eshkol tegutses aastatel 2020–2025. Aastatel 2013–2025 juhtis AViVi lasteaeda MTÜ Juudi Lasteaed juudi kogukonna toetusel.

²⁸ <https://limmudbaltics.eu/limmud-baltics-2024-overview/>

ANTISEMITISMI ÜLEVAADE

Õigusraamistik

Eesti on ajalooliselt tuntud oma suhteliselt salliva suhtumise poolest rahvusvähemustes, sealhulgas juutidesse. Riik tunnistas ametlikult holokausti ja osaleb rahvusvahelistes antisemitismivastase võitluse algatustes, tagades teadlikkuse ja hariduse juudi rahvusest inimeste ajaloo ning õiguste kohta. 29. aprillil 2021. aastal võttis valitsus vastu antisemitismivastaste meetmete kontseptsiooni (edaspidi „kontseptsioon“), millega loodi terviklik süsteem, mis võimaldab välja töötada selged ja üheselt mõistetavad suunised antisemitismivastaseks tegevuseks Eestis. Kontseptsioon lähtub Holokausti Mälestamise Rahvusvahelise Ühenduse (IHRA) antisemitismi definitsioonist.²⁹

Eesti võrdõiguslikkust käsitlevad seadused põhinevad põhiseadusel ja asjakohasel õigusraamistikul, mis tagavad kõigile inimestele võrdsed õigused ja kaitse diskrimineerimise eest. 1992. aastal vastu võetud Eesti põhiseadus tagab võrdsuse seaduse ees, keelab diskrimineerimise rahvuse, rassi, usu või muude tunnuste alusel ning kaitseb inimese õigust säilitada oma identiteeti ja kultuuri.³⁰ Võrdse kohtlemise seadus keelab diskrimineerimise usutunnistuse, etnilise päritolu, rahvuse ja muude tunnuste alusel erinevates valdkondades, sealhulgas tööhõives, hariduses ja teenuste kättesaadavuses. Samuti sätestatakse selles diskrimineerimise ohvrite jaoks õiguskaitsevahendid.³¹ Vaenu, vägivalda või diskrimineerimise õhutamine, sealhulgas tegevused, mis on suunatud juudi rahvusest inimeste või teiste vähemusgruppide vastu usu või etnilise kuuluvuse alusel, on rangelt keelatud ning kujutavad endast põhiõiguste ja võrdse kohtlemise alaste seaduste rikkumist. Rahvusvahelise kuritegevuse toetamine või õigustamine ja võrdsusõiguste rikkumine on samuti kriminaalkorras karistatavad.³²

²⁹ Siseministeerium (2021), Antisemitismivastaste meetmete kontseptsioon; vt lk 15.

³⁰ Eesti Vabariigi põhiseaduse §-d 12, 49, 50, RT I, 15.05.2015, 2, <https://www.riigiteataja.ee/akt/115052015002?leiaKehtiv>.

³¹ Võrdse kohtlemise seadus, RT I, 22.10.2021, 11, <https://www.riigiteataja.ee/akt/122102021011?leiaKehtiv>.

³² Karistusseadustik, RT I, 12.12.2024, 6, <https://www.riigiteataja.ee/akt/112122024006?leiaKehtiv>.

1980, aastate keskpaiga perestroika periood, mil Eesti oli veel NSV Liidu kossseisus, ja sellele järgnenud Eesti iseseisvusliikumine panid aluse kultuuriseltide ja rahvusvähemuste organisatsioonide taassünnile. Põhiseaduse paragrahvis 50 on sätestatud, et rahvusvähemustel on õigus luua autonoomseid institutsioone rahvuslike kultuurihuvide kaitseks ning 28. novembril 1993. aastal jõustunud rahvusvähemuse kultuuriautonoomia seaduses sätestatud tingimustel ja korras.³³ See seadus tagab õiguse asutada rahvuslikke organisatsioone, korraldada emakeelset haridust, organiseerida kultuuriüritusi, edendada vähemusgruppide kultuuri ja haridust ning asutada ja määrata fonde, stipendiume ja auhindu.

Üldiselt on Eestis olemas õigusraamistik, mis edendab võrdõiguslikkust ja võitleb antisemitismi vastu ning on kooskõlas rahvusvaheliste inimõiguste standarditega. Nagu paljudes riikides, on siiski endiselt probleeme varjatud või süsteemsete eelarvamuste käsitlemisel.

Riigi poliitika

Eesti valitsus töötas välja siseturvalisuse arengukava aastateks 2020–2030³⁴, et edendada turvalist ühiskonda, kus inimesed saavad anda oma panuse ühiskonnaellu. Arengukava kõige olulisemad tegevused hõlmavad ennetava ja turvalise elukeskkonna loomist, kiire ja asjatundliku abi tagamist, sisejulgeoleku tagamist, elanikkonna tõhusat kaitset ning nutikate ja uuenduslike siseturvalisuse meetmete rakendamist. Arengukava tegevuskavast lähtudes koostas Siseministeerium antisemitismivastaste meetmete kontseptsiooni, mille Vabariigi Valitsus kiitis heaks 29. aprillil 2021.³⁵ Antisemitismivastaste meetmete kontseptsiooni eesmärk on edendada sallivat ja kaasavat ühiskonda. Sellega tunnistatakse antisemitismi keerulist olemust ja püüdu selle vastu võidelda hariduse, julgeolekumeetmete ning koostöö kaudu juudi kogukonnaga.

³³ 26. oktoobril 1993 vastu võetud rahvusvähemuse kultuuriautonoomia seadus <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/504042019005/consolide>.

³⁴ Siseturvalisuse arengukava 2020–2030 https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/documents/2021-10/siseturvalisuse_arengukava_2020_2030_03.06.2021.pdf.

³⁵ Siseministeerium (2021), Antisemitismivastaste meetmete kontseptsioon.

Kontseptsioon hõlmab kolme põhivaldkonda, milleks on juudi organisatsioonide ja juudi rahvusest inimeste turvalisuse tagamine, holokausti ja antisemitismi integreerimine haridusvaldkonda ning antisemitismist ajendatud kuritegude ja väärtegude tuvastamine ning registreerimine. 19. augustil 2021 moodustati kooskõlas kontseptsiooniga töörühm, mis koosneb eri ministeeriumide ja juudikogukonnaesindajatest. Töörühmaesimees esitab siseministrile kirjaliku aastaaruande töörühma tegevuse kohta.³⁶ Töörühma tegevust korraldab ja toetab Siseministeeriumi usuasjade ja kodanikuühiskonna osakond.

³⁶ Siseministri käskkiri nr 1-3/76 (19.08.2021) „Antisemitismivastaste meetmete kontseptsiooni eesmärkide saavutamiseks töörühma moodustamine“; Töörühma koosseisu uuendati ja kinnitati siseministri käskkirjaga 2. septembrist 2025 nr. 1-3/63.

ANTISEMITISMIVASTASTE MEETMETE KONTSEPTSIOON: ÜLEVAADE – 2021

Dokument on koostatud Siseministeeriumis ja selles käsitletakse antisemitismivastase võitluse tegevusi Eestis. Kontseptsiooni eesmärk on luua terviklik süsteem, mis võimaldab välja töötada selged ja üheselt mõistetavad suunised antisemitismivastase tegevuse kohta Eesti kontekstis. See hõlmab mitmeid valdkondi, sealhulgas juudi organisatsioonide ja juudi rahvusest inimeste turvalisuse tagamist, antisemitismi ja holokausti käsitlemist hariduses ning antisemitismist ajendatud kuritegude tuvastamist ja registreerimist.

Üldpõhimõtted:

- Antisemitismi määratlus põhineb Holokausti Mälestamise Rahvusvahelise Ühenduse (IHRA) õiguslikult mittesiduval rakenduslikul määratlusel.
- Antisemitism on juutide tajumine teataval viisil, mis võib avalduda vaenuna juutide vastu. Antisemitismi verbaalsed ja füüsilised väljendusvormid on suunatud juudi või mittejuudi päritolu inimeste ja/või nende vara ning juudi kogukonna institutsioonide ja usupaikade vastu.
- Antisemitism võib avalduda erinevates vormides, sealhulgas verbaalsete ja füüsiliste rünnakute, diskrimineerimise, inimväärikust eiravate väidete ja vandenõuteooriate kujul.

Probleemid ja lahendused:

- Antisemitism esineb erinevates poliitilistes ja religioossetes ideoloogiates, kusjuures islamiaärmuslased ja äärmusvasakpoolsed on peamised ohuallikad.
- Antisemitism on levinud ka internetis, sealhulgas sotsiaalvõrgustikes ja vandenõuteooriates.
- Võrreldes teiste ELi liikmesriikidega on Eestis antisemitism vähem levinud. Siiski tuleb arvestada, et antisemitismi esineb ja selle oht ei ole olematu.
- Uuringute kohaselt leiavad paljud inimesed, et holokausti teemat ei käsitleta koolides piisavalt.

Antisemitismivastased tegevused:

1. Turvalisuse tagamine:

- Regulaarsed kohtumised Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) ning juudi kogukonna vahel, et teavet vahetada.

- Koostöö PPA ja juudi kogukondade vahel, et tagada juudi kogukonna hoonete ning ürituste turvalisus.
- PPA ja juudi kogukonna õppus võimalikele äkksündmustele reageerimiseks.

2. Holokausti ja antisemitismi käsitlemine hariduses ning kultuuris:

- Ajakohaste õppematerjalide pakkumine ja haridusprogrammide väljatöötamine muuseumidele.
- Koostöö Yad Vashemi keskuse, Eesti Juudi Muuseumi ja juudi kogukonnaga.
- Praktiliste soovitude ja juhendmaterjalide tõlkimine ja levitamine.
- Holokausti mälestusürituste järjepidevuse tagamine ja mälestusmärkide hooldamine.
- PPA ja prokuratuuri töötajate koolitamine antisemitismi ilmingute tuvastamiseks.

3. Antisemitismist ajendatud kuritegude tuvastamine:

- PPA ja prokuratuuri koolitamine.
- Vaenukuritegude statistika, sealhulgas antisemitismist ajendatud kuritegude statistika ülevaadete koostamine.

4. Juudi kogukonna tugevdamine:

- Juudi kultuuri, hariduse ja usutraditsioonide toetamine.

Olulised aspektid:

- Kontseptsiooni rakendamise eest vastutab eelkõige Siseministeerium, kuid sellele aitavad kaasa ka teised ministeeriumid ja ametid.
- Koostöö Eesti juudi organisatsioonidega on väga oluline.
- Siseministeerium loob töörühma, mis koosneb erinevate ministeeriumide ja ametite esindajatest, et tagada ühine infoväli. Töörühma kuuluvad Välisministeeriumi, Haridus- ja Teadusministeeriumi, Justiits- ja Digiministeeriumi, Kultuuriministeeriumi, Politsei- ja Piirivalveameti, Eesti Juudi Kogukonna ja Eesti Juudiusu Koguduse esindajad.
- Horisontaalsed meetmed mõjutavad mitmeid valdkondi.

KÕIK POLIITIKAVALDKONNAD

	Kultuur ja pärand			Meedia	
	Haridus			Usuvabadus	
	Vaenukuriteod			Turvalisus	
	Vaenukõne			Sport	
	Holokausti mälestamine			Noored	
	Kultuuridevaheline dialoog				

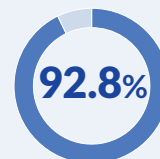
SOOVITUSED EESTI POLIITIKAKUJUNDAJATELE

1. Tugevdada vaenukõne ja diskrimineerimisega seotud õigusraamistikku, kiirendades karistusseadustiku § 151 muudatustepanekute vastuvõtmist. Need laiendaksid vaenukõne kriminaliseerimise ulatust võrreldes praeguse määratlusega, mis nõuab otsest ohtu elule, tervisele või varale. Tuleks kaaluda ka seadusandluse täiendamist, mis keelustaks holokausti eitamise ja pisendamise ning oleks kooskõlas laiemate Euroopa algatustega.
2. Anda antisemitismivastase võitluse ja juudi eluviisi edendamise riiklikule koordinaatorile vajalikku toetust poliitikameetmete rakendamiseks. Tagada antisemitismi küsimustega tegeleva töörühma sujuv ja tõhus töö. Suunata ressursse ja algatusi ka väiksematele piirkondlikele juudi kogukondadele.
3. Parandada antisemiitlike juhtumite kohta süstemaatilist andmekogumist, et võimaldada põhjalikumaid trendide analüüsi ja sihipärasemaid sekkumisi ning tõhustada vastutusele võtmist. Tagada, et politsei süüteo registreerimissüsteemides saaks teha märke eelarvamuslike motiivide kohta.
4. Tugevdada ametlikku koostööd õiguskaitseorganite, prokuratuuri ja juudi kogukonna organisatsioonide vahel, et tagada antisemiitlike vaenukõnejuhtumite järjepidev raporteerimine, uurimine ja menetlemine. Eraldada vahendid Siseministeeriumi usuasjade ja kodanikuühiskonna osakonnale ja prokuratuurile, et toetada õiguskaitsetöötajate koolitust..
5. Laiendada haridusalgatusi, et hõlmata ka juudi ajaloo, traditsioonide ja kultuuri erinevaid aspekte ning mitte keskenduda ainult Teisele maailmasõjale ja holokaustile. Õpetajate, noorsootöötajate ja koolijuhtide koolitused peaks käsitlema antisemitismi kaasaegseid vorme ja ilminguid, sealhulgas internetis ning varjatud eelarvamusena esitatud avaldusi. Algatada või rahastada avalikke arutelusid ja kampaaniaid väljaspool hariduskeskkonda, et tõsta teadlikkust vaenukõne ja antisemitismi kõikidest vormidest.

ÜLEVAADE POLIITIKAVALDKONDADEST

KULTUUR JA PÄRAND

PEAMISED NÄITAJAD

Põhiõigused ja seadusandlus	●	●	●	●	●	90%
Elluviimine ja jõustamine	●	●	●	●	●	100%
Järelevalvemehhanismid	●	●	●	●	●	80%
Ressursid ja rahastamine	●	●	●	●	●	94%
Sidusrühmade kaasamine	●	●	●	●	●	100%

Kultuur ja pärand

ÜLEVAADE

Kuigi Eestis ei ole olemas konkreetset õiguslikku määratlust ega eraldi tegevuskava juudi kultuuripärandi jaoks, koheldakse juudi kultuuriorganisatsioone võrdselt teiste kultuuriasutustega: neile pakutakse toetusi ning antakse projektipõhist toetust mitmesuguste tegevuste ja ürituste jaoks. Toetatud tegevuste hulka kuuluvad festivalid, haridusprogrammid ja näitused, sageli koostöös riigi- ja omavalitsusasutustega. Kultuuriministeeriumi alluvuses tegutsev Eesti Muinsuskaitseamet vastutab muinsuskaitsepoliitika rakendamise eest. Riigi, linnavalitsuse ja juudi kogukonna koostöös on edukalt lõpetatud vana juudi kalmistu rekonstrueerimine Tallinnas. Riiklik kultuurimälestiste register sisaldab teavet kõigi riikliku kaitse all olevate mälestiste, sealhulgas juudi pärandi kohta.

Eesti juudi kogukond jätkab oma kultuurilist ja religioosset õitsengut. Sellised institutsioonid nagu 2007. aastal avatud Tallinna sünagoog, toimivad religioossete kombetalituste ja kultuuriürituste keskustena. Kogukond korraldab festivale, haridusprogramme ja kultuurinäitusi, mis väärtustavad juudi pärandit, sageli koostöös riigi- ja

omavalitsusasutustega.³⁷ Pärast 1991. aastat jõustunud restitutsiooniseadused võimaldasid Eesti Juudiusu Kogudusel tagasi nõuda Nõukogude ajal konfiskeeritud vara. Lisakstagabmuinsuskaitseadusjuudikultuuri- ja ajaloomälestiste kaitse. Teise maailmasõja ajal ja nõukogude režiimi ajal hävitati nii aineeline kui ka vaimne juudi kultuuripärand. Viimastel aastakümnetel on püstitatud mälestusmärke ja -tahvleid ning dokumenteeritakse kommete ning traditsioonide kirjeldusi ja kogutakse mälestusi. Materjalide arhiveerimiseks ja nende kättesaadavuse suurendamiseks kasutatakse ka digitaalseid platvorme³⁸.

Eesti Mälu Instituut (EMI)³⁹ aitab oluliselt kaasa juudi pärandi säilitamisele ja juudi eluviisi edendamisele Eestis, pakkudes õpilastele ja õpetajatele haridusprogramme antisemitismi, holokausti ajaloo ja juudi kultuuri teemadel. Instituuttoetabriiklikkemälestustseremooniaid ja mälestusmärkide rajamist, et tagada üldsuse teadlikkus ja mälestamine. EMI tähtis uurimisvaldkond on kommunistliku ideoloogia mõju ja kommunistlike režiimide võimuajastu pärand demokraatlikes ühiskondades 21. sajandil. EMI teeb koostööd

³⁷ <https://jcc.jewish.ee>

³⁸ <https://nazismvictims.ee/>

³⁹ <https://mnemosyne.ee/en/>

haridusasutuste, muuseumide, valitsusasutuste ja rahvusvaheliste organisatsioonidega, et säilitada juudi kultuuripärandit ja kogukonna kestlikkust. Instituudil on rikkalik allikate andmebaas.

Eesti Juudi Muuseum (EJM)⁴⁰ on Rahvusvahelise Muuseumide Nõukogu (ICOM) ja Euroopa Juudi Muuseumide Ühenduse (AEJM) liige. EJM mängib olulist rolli Eesti juudi ajaloo ja kultuuri säilitamisel, dokumenteerimisel ning tutvustamisel. Eesti Rahvusrhiivil on digitaalne juudi ajalooallikate kogu⁴¹ ning Eesti Rahvaluule Arhiiv on alates 1920. aastatest aktiivselt kogunud ja säilitanud juudi rahvaluulet, mis sisaldab üle 1400 kirje.

Eesti on ühinenud UNESCO ja Euroopa Nõukogu konventsioonidega ning täidab regulaarselt oma aruandluskohustusi.⁴² Riik osaleb aktiivselt Euroopa Nõukogu kultuurimarsruutide programmis ning kogude ja väljaannete kaudu püütakse edendada juudi traditsioone ja tavasid kui osa vaimsest kultuuripärandist. Siiski ei ole juudi temaatika süstemaatiliselt lõimitud riigi toetatud meediasse, haridusvaldkonda ega kultuuripoliitikasse ning mõnelgi kultuuripärandi objektil puudub stabiilne rahastus.

PÕHINÄITAJATE HINDAMINE

- 1. Põhiõigused ja seadusandlus:** Eestis on tugev õigusraamistik kultuuripärandi kaitseks, mis hõlmab ka juudi pärandit. Restitutsiooniseadused võimaldasid õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamist ja riigis on üldine kohustus säilitada mitmekesisest kultuuripärandit. Kuna juudi pärandit ei ole eraldi välja toodud ning puudub spetsiaalne õiguslik raamistik, ei ole see selgesõnaliselt esikohale seatud.

⁴⁰ Vt lisateavet: <https://www.aejm.org/members/estonian-jewish-museum/>; <https://www.facebook.com/estonianjewishmuseum>; <https://jewish.ee/juudi-muuseum/>.

⁴¹ <https://latvia.jewishgen.org/research/archival-resources/overview-estonian-resources/estonian-jewish-museum-estonian-jewry-archive>

⁴² Hiljutised aruanded: Eesti delegatsioon Holokausti Mälestamise Rahvusvahelises Ühenduses. (2024). „Country report of Estonia 2024: For the years 2016–2024“ (Eesti riigiaruanne 2024: aastad 2016–2024); Eesti valitsus. (2024). „Estonia's sixth report on the implementation of the Council of Europe Framework Convention for the Protection of National Minorities“ (Eesti kuues aruanne Euroopa Nõukogu rahvusvähemuste kaitse raamkonventsiooni rakendamise kohta, ACFC/SR/VI (2024)007).

- 2. Elluviimine ja jõustamine:** Eesti Juudi Muuseum dokumenteerib ja eksponeerib aktiivselt juudi ajalugu ning pakub koolidele nõu ja abi. Riik toetab juudi traditsioonide, kommete ja kunstiga seotud tegevusi ning aitab vaimset kultuuripärandit hoida ja edendada. Tallinna sünagoog on muutunud oluliseks kultuurikeskuseks. Juudi rahvaluule arhiivi digiteerimine tagab selle säilivuse ja kättesaadavuse.
- 3. Järelevalve:** Riiklik Muinsuskaitseamet tuvastab ja registreerib kultuurimälestisi ning Juudi Muuseum pakub nõu ja abi, kuid puudub süsteemne seire juudi kultuurielu toetavate tegevuste üle.
- 4. Ressursid ja rahastamine:** Juudi kultuuriorganisatsioonid saavad riigilt ja kohalikelt omavalitsustelt rahalisi toetusi ja projektipõhist toetust. Eesti Juudi Muuseum saab tegevustoetust riigieelarvest. Siiski puudub eraldi eelarverida spetsiaalselt juudi pärandi jaoks ja rahastamine võib olla ebaühtlane.
- 5. Sidusrühmade kaasamine:** Vana juudi kalmistu taastamisel tegid Tallinna linnavalitsus ja juudi kogukond koostööd. Juudi muuseum nõustab koole ja muuseumi esindaja kuulub Eesti delegatsiooni IHRAs. Eesti Juudiusu Kogudus püüab kaasata liikmeid väljaspool Tallinna.

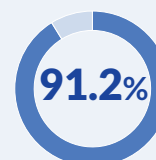
SOOVITUSED

- Töötada välja „juudi pärandi“ õiguslik määratlus, et tagada selle sõnaselge tunnustamine ja tähtsustamine riiklikus kultuuripärandi kaitse ja säilitamise poliitikas.
- Lua integreeritud strateegia ja tegevuskava, mis looks süsteemse lähenemise juudi kultuuripärandi säilitamisele ja väärtustamisele, soodustades koostööd eri piirkondades ja tasanditel.
- Suurendada juudi kultuuri pärandipaikade ja kultuurialgatuste järjepidevat ja sihtotstarbelist rahastamist. Anda ressursse ja tehnilist tuge Kultuuriministeeriumi kultuurilise mitmekesisuse osakonna nõunikule, kes osaleb Siseministeeriumi antisemitismi küsimustega tegelevas töörühmas.

4. Suurendada juudi temaatika ja kultuurilise panuse lõimimist riiklike kunstimuuseumide, ajaloomuuseumide, festivalide ja ametlike kultuuripärandi portaalides, et tõsta ühiskonna teadlikkust.
5. Kehtestada ametlikud seiremehhanismid, et regulaarselt hinnata juudi kultuurielu edendamise meetmete tulemuslikkust.

HARIDUS

PEAMISED NÄITAJAD

Põhiõigused ja seadusandlus	●	●	●	●	●	100%
Elluviimine ja jõustamine	●	●	●	●	●	86%
Järelevalvemehhanismid	●	●	●	●	●	90%
Ressursid ja rahastamine	●	●	●	●	●	80%
Sidusrühmade kaasamine	●	●	●	●	●	100%

Haridus

ÜLEVAADE

Eestil on tugev õiguslik ja poliitiline raamistik antisemitismi vastu võitlemiseks ning juudi teemade integreerimiseks riigi formaalsesse haridussüsteemi. Üldine diskrimineerimisvastane poliitika on sätestatud võrdse kohtlemise seaduses ning põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses, mis keelab hariduskeskkonnas diskrimineerimise usutunnistuse, et nilise päritolu või maailmavaate alusel. Holokaust on ajalootundides kohustuslik teema, kus õpilased õpivad Teise maailmasõja ja inimõiguste õppetundide osana antisemitismi, natsiideoloogia ning juudi rahvusest inimeste genotsiidi kohta. Eesti järgib rahvusvahelisi norme, sh täidab IHRAsse kuulumisega kaasnevaid kohustusi, ning integreerib need oma riiklikesse diskrimineerimisvastastesse- ja haridusstrateegiatesse.

Haridus- ja Teadusministeerium toetab aktiivselt õpetajate koolitusi ning holokausti ja antisemitismi käsitlevate õppematerjalide

väljatöötamist, sageli koostöös Eesti Mälu Instituudi ja rahvusvaheliste partneritega, nagu YadVashem.⁴³ Haridus- ja Noorteamet (HARNO) pakub õpetajatele koolitusprogramme, mis käsitlevad antisemitismi, vaenukõnet ja diskrimineerimist. Koostöös Eesti Mälu Instituudi ja juudi kogukonna organisatsioonide ekspertidega on välja töötatud digitaalset õppematerjali ja koostatud tunnikavasid.

Haridusasutused järgivad riiklikku õppekava, mis edendab kodanikuharidust, demokraatlikke väärtusi ja kaasamist kooskõlas Euroopa ühiste väärtustega. Koolides käsitletakse ühiskonnaõpetuse ja ajalooõpetuse raames selliseid teemasid nagu rassism, ksenofoobia ja antisemitism. Õpetajakoolitus hõlmab mooduleid kultuuridevahelise pädevuse ja mitmekesisuse juhtimise kohta, sealhulgas vägivalda varajaste märkide äratundmist. Koolidele suunatud kiusamise ennetamise ja vähendamise KiVa programm ja tehakse koostööd laste kaitse ja õiguskaitseasutustega.

⁴³ <https://www.yadvashem.org/>

Suuremates õpetajakoolitust pakkuvates ülikoolides, nagu Tartu Ülikool ja Tallinna Ülikool, tutvustatakse ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õppekavadel õppijatele holokausti Teise maailmasõja ning totalitaarsete režiimide laiemas kontekstis. Samuti pööratakse tähelepanu genotsiidiga seotud eetilistele ja kodanikuõiguste aspektidele, sealhulgas inimõigustele ja diskrimineerimise ennetamisele. Antisemitismi nii ajaloolisi kui ka tänapäevaseid ilminguid käsitletakse mitmekesisuse ja kaasamise teemaliste moodulite raames. Õpetajakoolitus hõlmab metoodikaid ajaloo ja mitmekesisuse tundlikuks käsitlemiseks. Osalemine Euroopa haridusprogrammides toetab kultuuridevahelist õppimist ja vastutustundlikku kodanikuks olemist. Kodanikuühendused, nagu Eesti Juudi Kogukond ja Eesti Juudi Muuseum, tegutsevad sageli partneritena teadlikkust suurendavate materjalide koostamisel ning koolidele toe ja koolituste pakkumisel.

PÕHINÄITAJATE HINDAMINE

- 1. Põhiõigused ja seadusandlus:** Eestis kehtivad diskrimineerimist keelustavad seadused nagu võrdse kohtlemise seadus ning põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. Holokaust on riikliku õppekava osa ja ajalootundides kohustuslik teema. Antisemitismi käsitlevad teemad on integreeritud õppekavasse tänu ministeeriumide ja haridusasutuste koostööle. See hõlmab ka õppematerjalide väljatöötamist ja õpetajate koolitamist.
- 2. Elluviimine ja jõustamine:** Eestil ei ole eraldi riiklikku poliitikat, mis käsitleks ainult antisemiitlikke intsidente, kuid neid käsitletakse laiemate riiklike haridus-, diskrimineerimisvastaste ja vaenukuritegude tõkestamise tegevuste raames. Koolidel on kohustus teavitada õiguskaitseorganeid vaenuintsidentidest, kaasata tugipersonal, rakendada distsiplinaarmedeid ning alata hariduslikke või taastavaid meetmeid.
- 3. Järelevalve:** Eesti Haridus- ja Teadusministeerium vastutab riikliku õppekava eest, mis näeb ette holokausti õpetamise. Õppekavade hindamiskomisjonid, kuhu kuuluvad õpetajad, valdkonna eksperdid ja

vahel ka vabaühenduste esindajad, annavad suuna õppekava täiendustele ja tagavad õppe kvaliteedi, sealhulgas selle, kuidas holokausti käsitletakse. Riikliku õppekava muudatused viiakse ellu konsultatsioonide kaudu, tagades laiapõhjalise kaasamise.⁴⁴ Eestis võeti 2021. aastal vastu antisemitismivastaste meetmete kontseptsioon, mida koordineerisid mitmed ministeeriumid ning mis sisaldab enesehindamise komponente ja hariduse hindamist. Koole ja avalikke asutusi kutsutakse üles mõtlema sellele, kuidas nad käsitlevad mitmekesisust, sallivust ja antisemitismi. Sellised asutused nagu Kaitsepolitsei amet ning Haridus- ja Noorteamet avaldavad iga-aastaseid aruandeid vaenuintsidentide ja diskrimineerimise kohta.

- 4. Ressursid ja rahastamine:** Haridus- ja Teadusministeeriumi alluvuses tegutsev Haridus- ja Noorteamet rahastab õpetajatele ja koolijuhtidele mõeldud koolitusprogramme ning materjale, mis käsitlevad antisemitismi, vaenukõnet ja diskrimineerimist, ning töötab koostöös ekspertidega välja õppevahendeid ja tunnikavasid. Need programmid hõlmavad kodanikuharidust, inimõigusi ja teadlikkust mitmekesisusest.
- 5. Sidusrühmade kaasamine:** Eestis on tehakse tihedat koostööd ekspertide ja teadusasutustega nagu Eesti Mälu Instituut, Eesti Juudi Muuseum ning rahvusvahelised organisatsioonid, nagu Yad Vashem ja UNESCO. Need partnerid pakuvad ekspertteadmisi ja koolitusi õpetajatele ning panustavad õppematerjalide väljatöötamisse. Eesti on positiivne eeskuju kohalike ja rahvusvaheliste sidusrühmade kaasamisel antisemitismi vastasesse tegevusse.

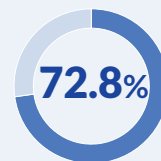
⁴⁴ Suuremad muudatused toimuvad umbes iga seitsme kuni kümne aasta tagant (2002, 2011, 2014, 2022).

SOOVITUSED

1. Integreerida sõnaselged nõuded ülikoolidele, et nad võtaksid vastu diskrimineerimisvastase poliitika, mis käsitleb konkreetset rassismi ja antisemitismi ning tagab juudi üliõpilaste turvalisuse ja kaasatuse.
2. Jätkata õpetajate koolitusprogrammide tugevdamist, keskendudes mitte ainult holokausti ajaloolistele aspektidele, vaid pakkuda õpetajatele teadmisi, et nad oskaksid ära tunda ja tõhusalt käsitleda antisemitismi tänapäevaseid vorme, sealhulgas selle ilminguid virtuaalkeskkonnas.
3. Pakkuda koolijuhtidele ja tugispetsialistidele koolitusi, mis aitavad ära tunda etnilisest vihkamisest ajendatud juhtumeid, ning varustada neid tõhusate vahenditega selliste juhtumite lahendamiseks.
4. Täiendada antisemiitlike juhtumite süsteemset andmekogumist kõikides haridusasutustes, sealhulgas ülikoolides, võimaldamaks põhjalikumaid trendide analüüsi, sihipärast sekkumist ning vastutusele võtmist.
5. Tagada sihtotstarbeline ja läbipaistev rahastamine inimõiguste ja antisemitismi alase hariduse jaoks. Kuigi toetatakse paljusid algatusi, tagaks selge, sihtotstarbelise ja läbipaistva eelarverea lisamine spetsiaalselt antisemitismi ja holokausti õpetamise jaoks pikaajalise planeerimise ja jätkusuutlikkuse ning võimaldaks ellu viia ulatuslikumaid ja suurema mõjusulatusega projekte.

VAENUKURITEOD

PEAMISED NÄITAJAD

Põhiõigused ja seadusandlus	● ● ● ● ●	64%
Elluviimine ja jõustamine	● ● ● ● ●	80%
Järelevalvemehhanismid	● ● ● ● ●	60%
Ressursid ja rahastamine	● ● ● ● ●	70%
Sidusrühmade kaasamine	● ● ● ● ●	90%

Vaenukuriteod

ÜLEVAADE

Eesti peamised tegevused vaenukuritegude vastu võitlemiseks on kirjeldatud siseturvalisuse arengukavas aastateks 2020–2030. Kombineerides ennetustegevust, võimekuse suurendamist, õigusreformi ja andmepõhist järelevalvet, sealhulgas kodanikuühiskonna kaasamist, soovib Eesti järgmise kümnendi jooksul luua tervikliku lähenemisviisi vaenukuritegude vastu võitlemiseks. 2022. aasta aprillis täiendati karistusseadustikku ja lisati § 151⁴⁵, mis kriminaliseerib agressiooniakti, genotsiidi, inimsusevastaste kuriteo või sõjakuriteo toimepanekuga seotud sümboli avaliku eksponeerimise neid tegusid toetaval või õigustaval viisil.

Antisemitismist ajendatud kuriteod liigitatakse vaenukuritegudeks, kui need vastavad karistusseadustikus sätestatud kriteeriumidele, eriti kui kurjategija on tahtlikult võtnud ohvri sihikule selliste tunnuste alusel, nagu näiteks juudi identiteet. Üldiselt käsitletakse antisemitismist ajendatud intsidente väärteguna, mis piirab õiguskaitse ulatust, välja arvatud juhul, kui need eskaleeruvad tõsisemateks kriminaalkuritegudeks. Praegu puudub õigusselgus ja väljakujunenud kohtupraktika selle kohta, kas antisemitismi ilminguid võib pidada raskendavaks asjaoluks.⁴⁶

⁴⁵ Karistusseadustik, <https://www.riigiteataja.ee/akt/184411?leiaKehtiv>.

⁴⁶ Antisemitismivastaste meetmete kontseptsiooni (2021) lk-I 13 on väidetud, et antisemitismi ilminguid saab karistusseadustiku § 58 lõike 1 alusel käsitleda karistust raskendava asjaoluna.

Seaduseelnõuga 232 SE tehakse ettepanek muutakaristusseadustikku, kriminaalmenetluse seadustikku ja väärteomenetluse seadustikku, et kriminaliseerida avalik üleskutse vihkamisele, vägivallale või diskrimineerimisele rahvuse, rassi, nahavärvi, soo, puude, keele, päritolu, usutunnistuse, seksuaalse sättumuse, poliitiliste vaadete või majandusliku ja sotsiaalse seisundi alusel. Seaduseelnõu on praegu menetluses ja ei ole valitseva koalitsioonisest erimeelsuste tõttu parlamendis veel teist lugemist läbinud.

Kuigi ontuvastatud vaenukuritegude juhtumeid, ei ole üksikasjalik statistika süüdistuse esitamise ja süüdimõistvate kohtuotsuste kohta avalikult kättesaadav. Põhiõiguste Ameti (FRA) andmetel on Eestis teatatud väga vähestest antisemiitlikest intsidentidest. 2022. aastal ei toimunud ühtki intsidenti, 2021. aastal toimus üks väärtegu ja 2019. aastal kaks intsidenti.⁴⁷ Õiguskaitseasutused, sealhulgas Politsei- ja Piirivalveamet (PPA), vastutavad vaenukuritegude uurimise eest, kuid puudulik õigusraamistik takistab menetlust ja vastutusele võtmist. Justiits- ja Digiministeerium selgitab, et põhjalikumat uuringut ksenofoobia ja rassilise diskrimineerimise kohta pole tehtud ressursipuuduse tõttu.⁴⁸

⁴⁷ FRA (2023), Ülevaade Euroopa Liidus registreeritud antisemiitlikest intsidentidest 2012–2022, <https://fra.europa.eu/en/publication/2023/antisemitism-overview-2012-2022>.

⁴⁸ Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik (2024), Eriraport: rassiline diskrimineerimine Eestis.

PÕHINÄITAJATE HINDAMINE

- 1. Põhiõigused ja seadusandlus:** Holokausti eitamine ja antisemiitlikud teod ei ole sõnaselgelt kriminaliseeritud. Karistusseadustiku § 58 lõike 1 kohaselt on raskendav asjaolu omakasu või muu sarnane motiiv, kuid ei ole olemas selget õigusnormi, mis käsitleks automaatselt vihkamise või eelarvamuste tõttu toime pandud kuritegusid sarnaselt.⁴⁹ Õiguseksperdid arutlevad, kas see säte on sellises olukorras kohaldatav või on kohtupraktika puudumise tõttu vaja eraldi ja selgemat sätet, et õigustada karistuse karmistamist.
- 2. Elluviimine ja jõustamine:** Siseministeeriumi usuasjade ja kodanikuühiskonna osakond ning prokuratuur pakuvad koolitusi antisemiitlike kuritegude valdkonnas. Eesti Sisekaitseakadeemia, mis on Siseministeeriumi alluvuses olev peamine koolitusasutus, integreeris 2020. aasta veebruaris IHRA antisemitismi rakendusliku määratluse oma kohustuslikku õppekavasse „Sisejulgeolek ja kriisihjamine“. See aine on esimese aasta kadettidele kohustuslik ning hõlmab vaenukõnet ja radikaliseerumist. PPA teeb koostööd juudi kogukonnaga, et antisemitismist ajendatud kuritegusid ja väärtegusid paremini tuvastada.
- 3. Järelevalve:** Justiits- ja Digiministeerium vastutab Eesti kuritegevuse aastaaruande koostamise eest. PPA andmebaasil põhinev vaenukuritegevuse ja antisemitismist ajendatud seaduserikkumiste statistika edastatakse Euroopa Liidu Põhiõiguste Ametile (FRA). Vaenukuritegude registreerimiseks on olemas suunised, kuid juhtumitest teatajad ei ole kohustatud märkima võimalikke eelarvamuslikke motiive.
- 4. Ressursid ja rahastamine:** Ressursse eraldatakse kriminaalõiguse spetsialistide koolitusele vaenukuritegude uurimise, süüdistuse esitamise ja karistuste määramise valdkonnas, sealhulgas on loodud radikaliseerumise ja antisemitismi moodulid PPA ametnikele ja prokuratuurile. Ohvriabi teenused on kättesaadavad

ohvriabi seaduse alusel, kuid need ei ole spetsiaalselt suunatud vaenukuritegude ohvritele. Kuriteoohvrid saavad toetust ja teenuseid Sotsiaalkindlustusameti (SKA) kaudu.

5. Sidusrühmade kaasamine:

Siseministeerium ja prokuratuur teevad koostööd koolituste korraldamiseks ning igal aastal toimuvad politsei ja juudi kogukonna vahelised kohtumised, kus arutatakse võimalikke küsimusi ja tehakse plaane järgmiseks aastaks. Integratsiooni Sihtasutusel (INSA)⁵⁰ on nõukogu, kuid juudi kogukonna esindajad ei ole selle liikmed.

SOOVITUSED

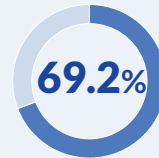
- Võtta vastu karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku ja väärteomenetluse seadustiku muudatused, mis kriminaliseerivad sõnaselgelt antisemitismi manifesteerimise, holokausti eitamise ning holokausti ja teiste genotsiidijuhtumite pisendamise ning trivialiseerimise.
- Muuta politsei süüteo registreerimissüsteemis kohustuslikuks märke tegemine kui kuritegu on motiveeritud eelarvamustest või negatiivsetest hoiakutest teatud grupi vastu, sest parandab andmete kogumist ja annab parema ülevaade vaenukuritegude levikust.
- Töötada välja spetsiaalsed tugiteenused ja suunised, mis on kohandatud vaenukuritegude ohvritele, ning suurendada õiguskaitseasutuste ja tugiteenuste pakujate teadlikkust.
- Tõhustada koostöömehhanisme Justiits- ja Digiministeeriumi, Politsei- ja Piirivalveameti ning kodanikuühiskonna organisatsioonide, sealhulgas juudi kogukonna vahel, et tagada järjepidev ja tõhus reageerimine vaenukuritegudele.
- Eraldada vahendid Siseministeeriumi usuasjade ja kodanikuühiskonna osakonnale ning prokuratuurile antisemiitlike kuritegude tuvastamise ja menetlemise koolituste korraldamiseks.

⁴⁹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/117042025004?leiaKehtiv>.

⁵⁰ <https://www.integratsioon.ee/>

VAENUKÕNE

PEAMISED NÄITAJAD

Põhiõigused ja seadusandlus	● ● ● ● ●	66%
Elluviimine ja jõustamine	● ● ● ● ●	70%
Järelevalvemehhanismid	● ● ● ● ●	80%
Ressursid ja rahastamine	● ● ● ● ●	60%
Sidusrühmade kaasamine	● ● ● ● ●	70%

Vaenukõne

ÜLEVAADE

Karistusseadustiku § 151 kriminaliseerib avaliku üleskutsumise vihkamisele. Seda sätet on kritiseeritud, kuna see nõuab tõendeid, et isiku elu, tervis või vara on ohus, mis muudab süüdistuse esitamise keeruliseks. Parlamendis on menetluses seaduseelnõu § 151 muutmise kohta, millega see kitsendav nõue kaotatakse, kuid selle menetlemine on takerdunud. Kavandatav uus säte on samuti kriitika osaliseks saanud. Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni (OSCE) demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo (ODIHR) on väljendanud muret, et säte ei pruugi oma laia ja ebamäärase sõnastuse tõttu vastata rahvusvahelise inimõiguse seadustes sätestatud nõuetele ning selle jõustamine võiks kujutada endast väljendusvabaduse rikkumist.⁵¹

2023. aasta novembris pidas politsei Palestiina toetuseks korraldatud meelevalduse ajal kinni viis inimest, kes kasutasid loosungit „Jõest mereni, Palestiina saab vabaks“, nad kuulati üle ja neile määrati § 151 lõike 1 alusel rahaträhv. Enne ürituse toimumist soovitas politsei, et seda loosungit ei tohiks meelevalduste ajal kasutada. Eesti Inimõiguste Keskus (EIK) esindas kohtus nelja meelevaldajat, väites, et trahvimine rahvusvahelistel protestidel

laialdaselt kõlanud loosungi kasutamise eest ohustab õigust sõnavabadusele Eestis.⁵² Maakohus leidis, et § 1511 on kohaldatav, kuid Riigikohus otsustas, et seda ei saa kasutada loosungi keelamiseks.⁵³ Politsei määratud sanktsioonid tühistati hiljem, kuna Riigikohus kinnitas sõnavabaduse ülimuslikkust.

Eestis ei ole konkreetseid seadusi, mis kriminaliseeriksid holokausti eitamise või natsikuritegude pisendamise, vaid keskendutakse laiematele seadusandlikele meetmetele avaliku korra säilitamiseks. Lisaks eelpoolnimetatule kujutab antisemiitlik vaenukõne internetis endast olulist murekohta.

PÕHINÄITAJATE HINDAMINE

1. Põhiõigused ja seadusandlus:

Karistusseadustiku § 151 kriminaliseerib vaenu õhutamise, kui see kujutab endast ohtu elule ja tervisele. Riigis tehakse seadusandlikke jõupingutusi selle sätte kohaldamisala laiendamiseks. Holokausti eitamine ja triviiaseerimine ei ole sõnaselgelt kriminaliseeritud.

⁵¹ Lisainformatsioon õigusliku arutelu ja Palestiina-meelsete meelevalduste kohta Eestis 2023. aastal on kättesaadav: OSCE/ODIHR (2025), Aruanne: Rahumeelse kogunemise vabaduse järelevalve valitud OSCE osalevates riikides (mai 2022 – juuni 2024), https://www.osce.org/files/f/documents/e/6/585436_0.pdf, lk 15–16.

⁵² Grossthal, K. (2025), Riigikohtu otsus kaitseb sõnavabadust ja õigusriiki, <https://humanrights.ee/2025/05/riigikohtu-otsus-kaitseb-sonavabadust-ja-oigusriiki/>

⁵³ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus väärteoasjas nr 4-23-4296, 5. märts 2025. Saadaval aadressil: <https://www.riigikohus.ee/et/la-hendid?asjaNr=4-23-4296/32>; Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus väärteoasjas nr 4-23-4298, 30. mai 2025. Saadaval aadressil: <https://www.riigikohus.ee/et/la-hendid?asjaNr=4-23-4298/83>.

2. Elluviimine ja jõustamine:

Politseiametnikele ja prokuröridele pakutakse radikaliseerumise ja ekstremismi alaseid koolitusi, mis hõlmab ka antisemitismi. Eesti Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) spetsialiseeritud üksus (veebipolitseinikud) jälgib ja reageerib internetis esinevatele ohtudele, ebaseaduslikule tegevusele ja kahjulikule sisule. Nende tegevus on osa Eesti laiemast pühendumisest küberturvalisusele, veebikeskkonna tehnilisele turvalisusele ning veebis avaliku korra tagamisele.

3. Järelevalve: Kaitsepolitseiamet ja PPA jälgivad ja uurivad vaenukõnet, eelkõige seoses riikliku julgeolekuga. Eesti Inimõiguste Keskus monitoorib aktiivselt vaenukõnet sotsiaalmeedia platvormidel.⁵⁴

4. Põhiõigused ja seadusandlus:

Ministeeriumid toetavad valitsusväliste organisatsioonide ja inimõiguste organisatsioonide korraldatud kampaaniaid ja koolitusi vaenukõne ennetamiseks. Konkreetseid meediakampaaniaid, mis keskenduksid üksnes antisemitismile, ei ole korraldatud.

5. Sidusrühmade kaasamine: Eesti valitsus, sotsiaalmeediaplatvormid ning Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet (TTJA)⁵⁵ teevad koostööd, et tegeleda internetis leviva vaenukõnega. Eesti Inimõiguste Keskus (EIK) lõi aktiivselt kaasa projektis SafeNet. See on kogu ELi hõlmav algatus internetis leviva vaenukõne vastu, mida korraldab rahvusvaheline kübervaenuvastane võrgustik (INACH).⁵⁶ Järelevalve toimub kahekuuliste tsüklitena, kusjuures 21 riigis kasutatakse ühtset metoodikat.⁵⁷ Eesti Juudi Kogukond jälgib avalikku diskursust ja teeb vajaduse korral avaldusi,⁵⁸ kuid meediaseire toimub juhuslikult.

SOOVITUSED

1. Kiirendada karistusseadustiku § 151 muudatustepeanekute vastuvõtmist, et laiendada vaenukõne kriminaliseerimise ulatust, eelkõige seoses antisemitismi ja holokausti eitamise/pisendamisega, ilma et see eeldaks otsest ohtu elule, tervisele või varale.
2. Anda selged õiguslikud määratlused (nagu Euroopa Inimõiguste Kohus on nõudnud) vaenukõnega seotud süütegude ulatuse kohta, et vältida olukorda, kus riigi kaalutusõigus nende süütegude eest süüdistuse esitamisel muutub liiga laialdaseks ja võib viia valikulise õigusemõistmise kaudu selle väärkasutamiseni.
3. Suurendada teadlikkuse tõstmise kampaaniate nähtavust ja mõju, mis on suunatud antisemiitliku vaenukõne vastu nii veebikeskkonnas kui ka väljaspool seda.
4. Vormistada ja tugevdada koostööd õiguskaitseorganite, prokuratuuri ja juudi kogukonna organisatsioonide vahel, et tagada järjepidev aruandlus, uurimine ja antisemiitliku vaenukõne menetlemine.
5. Koostöö korraldamine ja tugevdamine õiguskaitseorganite, prokuratuuri ja juudi kogukonna organisatsioonide vahel, et tagada järjepidev aruandlus, uurimine ja antisemitismi vaenukõne juhtumite menetlemine.

⁵⁴ Grossthal, K. ja Vähi, M.-L. (2022), Uuring vaenu leviku kohta Eesti sotsiaalmeedias, <https://humanrights.ee/app/uploads/2022/11/Uuring-vaenu-leviku-kohta-Eesti-sotsiaalmeedias.pdf>.

⁵⁵ <https://www.ttja.ee/en>

⁵⁶ <https://www.inach.net/safenet/>

⁵⁷ <https://humanrights.ee/2023/06/37529/>

⁵⁸ Vt: <https://jewish.ee/category/uudised/>

HOLOKAUSTI MÄLESTAMINE

PEAMISED NÄITAJAD

Põhiõigused ja seadusandlus	●	●	●	●	●	100%
Elluviimine ja jõustamine	●	●	●	●	●	100%
Järelevalvemehhanismid	●	●	●	●	●	100%
Ressursid ja rahastamine	●	●	●	●	●	100%
Sidusrühmade kaasamine	●	●	●	●	●	100%

Holokausti mälestamine

ÜLEVAADE

Eesti tunnustab ametlikult holokausti ning Eesti president ja riigi kõrgeimad esindajad on vabandanud selle eest, et eestlased osalesid holokausti õudustes. President, parlamendiliikmed ja ministrid on avaldanud kahetsust Eesti pinnal toime pandud kuritegude pärast, tunnistades riigi moraalset vastutust nende sündmuste mälestamise ja oma elanike harimise eest. Eesti on IHRA liige ja järgib selle soovitusi.

Eesti Mälu Instituut (EMI) uurib Eestis totalitaarsete režiimide poolt toime pandud rahvusvahelisi kuritegusid ja inimõiguste rikkumisi ning nende režiimide aluseks olevaid ideoloogiaid.⁵⁹ Instituudi uurimistulemused on avalikult kättesaadavad ja laialdaselt kasutatavad. EMI veebilehel on ülevaade Saksa okupatsioonirežiimi repressioonidest Eestis 1941–1944, ohvrite nimekiri ja ellujäänute meenutused.⁶⁰ Tallinna Ülikool viis läbi projekti „Eesti holokaustipaikade kaardirakendus”,⁶¹ mille eesmärk oli tuvastada ja dokumenteerida holokaustiga seotud paigad ning luua digitaalne kaardipõhine rakendus, mis tähistab neid asukohti GPS-koordinaatide ja fotodega. Rakendus võimaldab inimestel neid paiku

iseseisvalt külastada. Viimase kümne aasta jooksul on Teise maailmasõja mälestusüritused Eestis üha enam keskendunud inimõigustele tänapäeval.⁶²

Holokausti õpetamine on osa põhikoolide kui ka gümnaasiumide riiklikust õppekavast, see on integreeritud ajaloo- ja kodanikuõpetusse ning seda käsitletakse valdkondadevaheliste lähenemisviisi kaudu. Koostatud on suunised holokausti õpetamise jaoks ning õpetajatele pakutakse koolitusi koostöös Yad Vashemi ja Eesti Mälu Instituudiga. Riik tähistab rahvusvahelist holokausti mälestuspäeva ning eraldab rahalisi vahendeid mälestusürituste ja ajalootundmist edendavate haridusprogrammide jaoks. Igal aastal toimuvad ka mälestustseremooniad hukkamispaikades Kloogal ja Kalevi-Liival, kus osalevad valitsuse esindajad, juudi kogukond ja diplomaatiline korpus.⁶³

⁵⁹ Totalitaarsete režiimide ja ideoloogiate haridus- ja teavitustöö, <https://mnemosyne.ee/tegevus2/haridus-ja-teavitustoo/>

⁶⁰ nazismvictims.ee

⁶¹ Projektiportfoolio aadressil: <https://elu.tlu.ee/sites/default/files/2024-12/ELU%20PROJEKTI%20PORTFOOLIO.pdf>

⁶² Laanes, E. (2017). „Mälukultuuri avanemine“. T. Tammaru (toim), „Eesti inimarengu aruanne 2016/2017: Eesti rändeaastal“, lk 231–238. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu, <https://2017.inimareng.ee/eesti-kultu-urimuutused-avatud-maailmas/malukultuuri-avanemine/>; Laanes juhtis ERC projekti „Tõlgitud mälu: Ida-Euroopa minevik globaalsel areenil“ (2020–2024).

⁶³ Inglise keeles <https://news.err.ee/1609464838/80-years-on-re-membering-the-horrific-events-at-klooga>; Eesti 2022. aasta aruanne rahvusvahelise usuvabaduse kohta, inglise keeles: <https://2021-2025.state.gov/reports/2022-report-on-international-religious-freedom/estonia/?safe=1>; https://mzv.gov.cz/tallinn/en/czech_estonian_relations/commemoration_of_the_victims_of_the.html

PÕHINÄITAJATE HINDAMINE

- 1. Põhiõigused ja seadusandlus:** Riik tähistab ametlikult rahvusvahelist holokausti mälestuspäeva ning holokausti käsitlemine on osa riiklikust õppekavast.
- 2. Elluviimine ja jõustamine:** Haridus- ja Teadusministeerium toetab järjepidevalt hariduslikke- ja mälestusüritusi koostöös asjaomaste institutsioonidega. Õpetajate koolitamine ja õppematerjalide arendamine on pidev protsess ning olulistest ajaloolistes paikades toimuvad regulaarselt mälestustseremooniad. Eesti Vabariigi president Lennart Meri kuulutas 1998. aastal välja Inimsusvastaste Kuritegude Uurimise Eesti Rahvusvahelise Komisjoni moodustamise (tuntud ka kui Max Jakobsoni komisjon).⁶⁴ EMI, mis on võtnud oma töö aluseks ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni, jätkab Max Jakobsoni komisjoni tööd Eesti ajaloo nõukogude perioodi uurimisel.⁶⁵
- 3. Järelevalve:** Riik tähistab holokausti mälestuspäeva ja annab oma jõupingutustest aru rahvusvahelistele organitsatsioonidele. Siiski ei ole kõigi haridusprogrammide ja teadlikkuse tõstmise kampaaniate tulemuslikkuse ja ulatuse kohta olemas põhjalikke, avalikult kättesaadavaid andmeid.
- 4. Ressursid ja rahastamine:** Riiklikest ja kohalikest eelarvetest eraldatakse rohkem vahendeid holokausti mälestamiseks, õpetamiseks ja uurimiseks. Rahalist toetust saavad konkreetset projektid, mälestusmärkide renoveerimine ning õpilastele ja õpetajatele suunatud tegevused.
- 5. Sidusrühmade kaasamine:** Valitsusasutused, kohalik juudi kogukond, asjaomased muuseumid ja EMI teevad tihedat koostööd. Juudi kogukond, sealhulgas pearabi, osaleb aktiivselt mälestusüritustel ja sellega seotud tegevustes.

SOOVITUSED

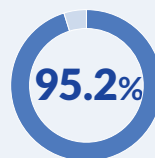
1. Koguda ja avaldada süstemaatiliselt andmeid holokausti puudutavate haridusprogrammide ulatuse ja mõju kohta, et hinnata nende tõhusust eri vanuserühmades ja piirkondades.
2. Uurida uusi digitaalseid võimalusi holokausti mälestamiseks, laiendades olemasolevaid virtuaalseid näitusi, et jõuda laiema publikuni, eriti nooremate põlvkondadeni.
3. Jätkata holokausti mälestamise kõigi valdkondade, sealhulgas uurimistöö, paikade säilitamise ja haridusalgatuste piisavat ja järjepidevat rahastamist.

⁶⁴ <https://mnemosyne.ee/en/the-max-jakobson-commission/>.

⁶⁵ <https://mnemosyne.ee/tegevus2/teadustoo/>; Eesti Mälu Instituut (2023). Aastaaruanne 2022, https://mnemosyne.ee/wp-content/uploads/2023/12/EMI-aastaaruanne-2022_F2.pdf.

KULTUURIDEVAHELINE DIALOG

PEAMISED NÄITAJAD

Põhiõigused ja seadusandlus	●	●	●	●	●	90%
Elluviimine ja jõustamine	●	●	●	●	●	100%
Järelevalvemehhanismid	●	●	●	●	●	100%
Ressursid ja rahastamine	●	●	●	●	●	100%
Sidusrühmade kaasamine	●	●	●	●	●	86%

Kultuuridevaheline dialog

ÜLEVAADE

Eestis on olemas õigusraamistik usuvähemuste õiguste edendamiseks. Põhiseadusega on tagatud usu- ja kogunemisvabadus ning usuliste organisatsioonide tegevust reguleerivad asjakohased seadused. Sidusa Eesti arengukavas 2021–2030 rõhutatakse kodanikuühiskonna rolli sotsiaalses ühtekuuluvuses, mille eesmärk on suurendada usuühenduste rolli kogukonnaelus. Arengukava elluviimise täitmist jälgitakse regulaarselt ja tehakse kokkuvõtte aastaaruannetes.⁶⁶ Erinevate religioonide ja kultuuride vahel on olemas dialoogimehhanismid, milles osaleb ka Eesti Juudiusu Kogudus, kuigi peamiselt kahepoolse koostöö ja laiemate kodanikuühiskonna algatuste, mitte ühe ametliku platvormi kaudu. Riik julgustab eri religioonide ja põhiõiguste õpetamist. Kultuuridevahelist pädevust edendatakse erinevate kultuuri-, noorte- ja tööhõivepoliitika vahendite ja algatuste kaudu. Samuti toetatakse töö- ja sotsiaalse keskkonna mitmekesisust.

Riik pakub rahalist toetust kogukondade algatatud projektidele, mis edendavad kultuuridevahelist dialoogi ja mitmekesisuse austamist. Toetust saavad kohalikud vabaühendused ning sellised algatused nagu „Eesti keele kohvikud“ ja on olemas

rahvusvähemuste kultuuriseltside toetus.⁶⁷ 24. septembril tähistatavast rahvusvähemuste päevast on aktiivselt osa võtnud Ida-Virumaa ja Narva juudi kogukonnad, kes on olnud selle ürituse aktiivsed eestvedajad. Kuigi eri religioonide vahelist dialoogi toetatakse, kuid selle mõju hindamiseks puudub terviklik ja keskne süsteem.

PÕHINÄITAJATE HINDAMINE

- 1. Põhiõigused ja seadusandlus:** Põhiseadus ja teiste õigusaktide kaudu kaitstakse usuvabadust ja vähemuste õigusi, luues kindla aluse kultuuridevahelisele dialoogile. Sidusa Eesti arengukava 2021–2030 toetab sõnaselgelt sotsiaalset ühtekuuluvust ja peab tähtsaks usuliste ühenduste rolli.
- 2. Elluviimine ja jõustamine:** Riiklik õppekava, sealhulgas gümnaasiumi õppekava, soodustab religioonialast kirjaoskust, sallivust ja mitmekesisuse austamist. See sisaldab kodanikuhariduse moduleid ning valikulist usundiõpet, et anda ülevaade erinevatest usunditest (kristlus, judaism, islam, budism jne), keskendudes kriitilisele mõtlemisele, eetilisele refleksioonile ja kultuuridevahelisele pädevusele. Kuigi konkreetse usu haridusasutustel on autonoomia oma õppekavade kujundamisel, toetab riik juhiste ja koostöö kaudu

⁶⁶ Sidusa Eesti arengukava 2021–2030, https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/documents/2021-11/SIDUSA%20EESTI%20ARENGUKAVA_1611.pdf.

⁶⁷ <https://www.integratsioon.ee/kultuuririkas-eesti-kestab-0>; <https://www.integratsioon.ee/eesti-keele-kohvikud>; <https://www.artun.ee/et/sisearhitektuuri-osakonna-ja-vanglateenistuse-koostoo-valmisid-tal-linna-tartu-ja-viru-vanglatesse-keelekohvikud/>.

õpilaste õpetamist ka teiste usundite ja veendumuste kohta ning et koolis õpetataks põhiõigusi, sealhulgas usu- ja veendumusvabadust.

3. **Järelevalve:** Sidusa Eesti arengukava 2021-2030 hõlmab üldist järelevalvet ja aastaaruandeid. Arengukava ja selle programme vaadatakse läbi ja neid ajakohastatakse vajaduse korral riigieelarve strateegia ja riigieelarve eelnõu koostamise käigus. Üksnes rahastatud religioonidevahelise tegevuse mõju hindamiseks mõeldud ametlikke ja tsentraliseeritud mehhanisme on vähe.
4. **Ressursid ja rahastamine:** Eesti edendab aktiivselt kultuuridevahelist dialoogi ja mitmekesisust erinevate algatuste kaudu, mida toetavad erinevad riigiasutused, nagu Kultuuriministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Integratsiooni Sihtasutus (INSA) ja Kodanikuühiskonna Sihtkapital (KÜSK).⁶⁸ Need algatused on osa Eesti integratsiooni, sotsiaalse ühtekuuluvuse ja vähemuskultuuride austamise strateegiast, mis on kooskõlas riiklike ja ELi suunistega. Eesti Juudi Kogukond kui Eesti Rahvuste Ühenduse liige saab INSAlt ka tagasihoidlikku tegevustoetust.
5. **Sidusrühmade kaasamine:** Usuühendused ja kultuuriliidud osalevad aktiivselt nõuandvates organites ja poliitilistes aruteludes. INSA hõlbustab kultuuridevahelist dialoogi. Sellegipoolest võiks riigis tugevdada ametlikke ja püsivaid partnerlussuhteid kõigi religioossete kogukondadega kõigis ühiskonna sektorites.

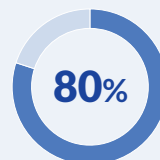
SOOVITUSED

1. Luua seadusega kinnitatud ametlik, alaline riiklik platvorm religioonide ja kultuuride vaheliseks dialoogiks, mis tagaks järjepideva ja struktureeritud koostöö riiklike institutsioonide, usukogukondade ja humanistlike ühenduste vahel.
2. Hõlbustada regulaarseid kohtumisi erinevate usuorganisatsioonide esindajatega, et edendada ühiseid jõupingutusi rahvusvähemuste vihkamise vastu võitlemisel.
3. Tellida konkreetne mõju hindamise uuring rahastatud religioonidevahelise tegevuse kohta, et tõhustada strateegiaid vastastikuse mõistmise ja sotsiaalse ühtekuuluvuse edendamiseks.
4. Motiveerida kohalikke omavalitsusi ja organisatsioone algatama ja järjepidevalt rahastama religioonide ja kultuuride vahelisi dialoogiprojekte, näiteks toetuste või tunnustamisprogrammide kaudu.
5. Edendada avalike teenistujate, sealhulgas haridustöötajate, tervishoiutöötajate ja sotsiaaltöötajate koolituse raames terviklikku religioonidevahelist suhtlusoskust.

⁶⁸ <https://kysk.ee/>

MEEDIA

PEAMISED NÄITAJAD

Põhiõigused ja seadusandlus	●	●	●	●	●	80%
Elluviimine ja jõustamine	●	●	●	●	●	90%
Järelevalvemehhanismid	●	●	●	●	●	80%
Ressursid ja rahastamine	●	●	●	●	●	70%
Sidusrühmade kaasamine	●	●	●	●	●	80%

Meedia

ÜLEVAADE

Eesti õigusruum pakub tugeva aluse antisemiitliku meediasisu ohjamiseks ning ajakirjandusvabaduse ja toimetuste sõltumatuse kaitseks. Eesti meediamastikul esineb poliitilist ja ärilist sekkumist suhteliselt harva ning ajakirjandus on pälvinud avalikkuse usalduse. Ühenduse Piirideta Ajakirjanikud (RSF) avaldatud 2025. aasta maailma ajakirjandusvabaduse indeksis on Eesti teisel kohal.⁶⁹ Koos oma Balti naabrite ja Põhjamaadega näitab Eesti, et ajakirjandusvabaduse kõrget taset on võimalik säilitada ka ülemaailmsete kriiside ja pingete tingimustes. Riik toetab juudi kogukonna elu edendamist meedia kaudu, kajastades kultuuriürituste ning juudi temaatikat ja mälestusürituste toimumist. Eestis kasutatakse nii traditsioonilist kui ka digimeediat juudi eluviisi ja kultuuri hoidmiseks ja tutvustamiseks raadioprogrammide, lugude jutustamise, filmide, noortevõrgustike tutvustamise ja avalike kultuuriürituste kaudu.⁷⁰

⁶⁹ Tambur, S. (2025), „Estonia climbs to second in the global press freedom index“ (Eesti tõuseb ülemaailmses ajakirjandusvabaduse indeksis teisele kohale), <https://estonianworld.com/security/estonia-climbs-to-second-in-global-press-freedom-index/>.

⁷⁰ Eesti Juudi Hariduskeskus ja EJK toodavad digitaalseid uudiskirju, blogipostitusi ja sotsiaalmeediasisu, milles tõstetakse esile haridusprogramme, üritusi ja kogukonna verstaposte. Iga-aastast Jahadi foorumit reklaamitakse laialdaselt uudiskirjades, pressiteadetes ja kogukonna veebilehtedel. Lisaks sellele korraldab Eesti Juudi Muuseum regulaarselt temaatilisi näitusi.

Riigis on rakendatud ELi digitaalteenuste määrus⁷¹ ning Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet tegutseb digitaalteenuste koordinaatorina, kes vastutab ebaseadusliku veebisisu ja teostab järelevalvet digiteenuste üle. Sotsiaalmeedia mängib meediatarbimises üha olulisemat rolli ning Eesti venekeelset elanikkonda mõjutavad samaaegselt kohalik venekeelne meedia, vene meedia ja vähemal määral ka eestikeelne meedia, kust nad saavad sageli vastuolulist teavet. Tallinna Juudi Kogukonnakeskus (JKK Tallinn) korraldab koolitusi meediapädevuse ja küberturvalisuse teemal, mille eesmärk on parandada kriitilist mõtlemist ja kutsuda üles allikate kontrollimisele.

Ajakirjanikke koolitatakse eelarvamuste teemal erinevate ühenduste ja ülikooli programmide kaudu. Meedia üle teostavad järelevalvet muu hulgas Pressinõukogu ja TTJA. Riik toetab avaliku ringhäälingu algatuste ning toetuste kaudu meediaprojekte, mille eesmärk on võidelda vaenu ja antisemitismi vastu.

⁷¹ ELi digiteenuste määrusega reguleeritakse veebipõhiseid vahendajaid ja platvorme, nagu kauplemiskohad, sotsiaalvõrgustikud, sisujagamisplatvormid, rakendustepoed ning veebipõhised reisi- ja majutusplatvormid. Selle peamine eesmärk on ennetada ebaseaduslikku ja kahjulikku tegevust internetis ning desinformatsiooni levikut. Sellega tagatakse kasutajate ohutus, kaitstakse põhiõigusi ning luuakse õiglane ja avatud veebiplatvormide keskkond. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act_et

PÕHINÄITAJATE HINDAMINE

- 1. Põhiõigused ja seadusandlus:** Eestis on loodud tsiviil-, haldus- ja kriminaalõiguslik raamistik antisemiitliku meediasisu käsitlemiseks, sealhulgas võlaõigusseadus ja karistusseadustiku konkreetsete paragrahvid. Meediateenuste seadus keelab meediateenuste pakkujatel vaenu, vägivalda või diskrimineerimise õhutamist nt religiooni alusel, eriti kui see kujutab endast ohtu elule, tervisele või varale. Eesti Vabariigi põhiseaduses on sätestatud sõnavabadus (§ 45) ja juurdepääs teabele (§ 44), mis toetab toimetuste sõltumatust. Seda toetavad ka meediateenuste seadus ja Eesti Rahvusringhäälingu seadus. Eesti Pressinõukogu tegeleb ajakirjanduseetikaga seotud kaebustega, sealhulgas antisemitismi juhtumitega, ning meediakajastus peab järgima eetikakoodeksit, milles rõhutatakse täpsust, õiglust ja inimõigusi.⁷²
- 2. Elluviimine ja jõustamine:** Eesti osaleb mitmetes algatustes, et tõsta teadlikkust antisemitismi kohta avaliku meedia, mälestuskampaaniate ja projektide kaudu. Valitsus teeb koostööd juudi organisatsioonide ja valitsusväliste organisatsioonidega, et toetada holokausti mälestusüritusi, hariduslikku sisu ja meediaprogramme. Antisemitismi ja vaenukõnet käsitlevaid õppevideosid ja -materjale kasutatakse laialdaselt koolides ja veebiplatvormidel, toetatud ELi ja riiklike vahenditega. Ajakirjanike koolitust toetatakse meediaühenduste korraldatud töötubade, riiklikult toetatud ülikooli õppekavade ning Eesti Rahvusringhäälingu (ERR) standardite kaudu.⁷³ Võrgustikud nagu Eesti Ajakirjanike Liit ja Eesti Noorte Ajakirjanike Selts toetavad eetilist ajakirjandust, kaasamist ja koostööd rahvusvaheliste partneritega.
- 3. Järelevalve:** Pressinõukogus on kümme liiget. Kuus neist on meediasektorist.⁷⁴

Nõukogu kuulub Euroopa sõltumatute pressinõukogude liitu. Veebipolitseinikud annavad juhiseid ja sekkuvad vajaduse korral, samas kui TTJA osaleb õigusaktide väljatöötamises ja korraldab nende rakendamist.⁷⁵

- 4. Ressursid ja rahastamine:** ERR on riiklikult rahastatud ja edendab mitmekesisist sisu. Riik toetab vihkamise ja antisemitismi vastu võitlemiseks loodud meediaprojekte.⁷⁶ Antisemitismivastaste laiaulatuslike ja pikaajaliste meediakampaaniate stabiilne ja konkreetne rahastamine ei ole selgelt ja üksikasjalikult kirjeldatud.
- 5. Sidusrühmade kaasamine:** Valitsuse, sotsiaalmeediaplatvormide ja asjaomaste asutuste vaheline koostöö on kasvanud. Õiguskaitseorganid teevad vaenukõne küsimustes koostööd vähemuste kogukondadega, sealhulgas juudi kogukonnaga. Kodanikuühiskonna organisatsioonid jälgivad vaenukõnet ja annavad juhtumitest teada, kuid teevad seda pigem projektipõhiselt.⁷⁷

SOOVITUSED

- Rakendada spetsiaalseid, pikaajalisi meediakampaaniaid, mis keskenduvad konkreetset antisemitismi vastu võitlemisele, kasutades erinevaid platvorme üldsuse teadlikkuse tõstmiseks ja vastunarratiivide edendamiseks.
- Suurendada sihipärast rahastamist meediaprojektidele, mis käsitlevad konkreetset antisemitismi, edendades konfessioonide vahelist dialoogi ja kultuurivahetust mitmekesise meediasisu kaudu.
- Tugevdada koostööd riigiasutuste, meediaväljaannete ja kodanikuühiskonna organisatsioonide vahel, et töötada välja selged vormid antisemiitlikust sisust teatamiseks ja sellega tegelemiseks, sealhulgas anonüümsete kanalite kasutamine ja toetuse andmine ohvritele.

⁷² Eesti Ajalehtede Liidu poolt 1991. aastal loodud pressinõukogu tegutses kuni 2001. aastani, misjärel muudeti see ümber praeguseks Pressinõukoguks, mis tegutseb siiani. Lisateavet vt: <https://www.asn.org.ee/index.html>; <https://meedialiit.ee/pressinokogu/>

⁷³ <https://news.err.ee/>

⁷⁴ <http://vana.meedialiit.ee/pressinokogu/index-eng.html>; <https://accountablejournalism.org/press-councils/Estonia>

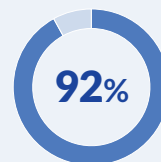
⁷⁵ <https://www.politsei.ee/et/veebipolitseinikud>

⁷⁶ <https://humanrights.ee/2020/09/inimoiguste-keskusel-valmisid-luhivideod-vaenukuritegudest/>

⁷⁷ <https://humanrights.ee/2023/08/vaenukone-peamiseks-sihtmargiks-on-jatkuvalt-seksuaalvahemused/>

USUVABADUS

PEAMISED NÄITAJAD

Põhiõigused ja seadusandlus	●	●	●	●	●	100%
Elluviimine ja jõustamine	●	●	●	●	●	100%
Järelevalvemehhanismid	●	●	●	●	●	90%
Ressursid ja rahastamine	●	●	●	●	●	100%
Sidusrühmade kaasamine	●	●	●	●	●	70%

Usuvabadus

ÜLEVAADE

Eesti Vabariigi põhiseadus tagab usu-, veendumuste- ja südametunnistusevabaduse, mis võimaldab üksikisikul oma usku eraviisiliselt või avalikult praktiseerida. Kirikute ja koguduste seadus reguleerib religioosseid organisatsioone, tagades nende autonoomia ja võrdse õigusliku seisundi. Usuühendused, sealhulgas juudiusu praktiseerijad, võivad saada juriidilise isiku staatuse ja osaleda konfessioonide vahelises dialoogis ning teha koostööd riigiasutustega. Ehkki spetsiaalselt vaimulikele mõeldud erisoodustusi riigis ei ole, tagab võrdse kohtlemise seadus kõigile isikutele mittediskrimineeriva juurdepääsu soodustustele ja sotsiaalsele kaitsele. Avalikke asutusi kutsutakse üles aktsepteerima eri religioonide tavasid, kuid konkreetseid suuniseid juudi tavade kohta ei ole üksikasjalikult kirjeldatud.⁷⁸ Siseministerium edendab juudi usuelu väikeste toetuste kaudu ja võrdõiguslikkuse asutused jälgivad diskrimineerimisvastaste nõuete täitmist.

PÕHINÄITAJATE HINDAMINE

- 1. Põhiõigused ja seadusandlus:** Eestis on tugev õiguslik alus, mis tagab usuvabaduse ja keelab diskrimineerimise usutunnistuse alusel. Seadused annavad

usuorganisatsioonidele õiguse vabalt tegutseda ja ühendusi registreerida.

- 2. Elluviimine ja jõustamine:** Avalikud asutused tuginevad sageli sisemistele mitmekesisuse ja kaasamise põhimõtetele või inimõigustega tegelevate asutuste välja antud juhiste, mis võivad sisaldada paindlikkust juudi pühade puhul (nt Rosh Hashanah, Yom Kippur) ja luba religioosse riietuse (nt kipa) kandmiseks. Košser-toidu kättesaadavusega ei ole probleeme.
- 3. Järelevalve:** Institutsioonid, mis vastutavad võrdse kohtlemise eest, nagu soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik, jälgivad diskrimineerimisvastaste õigusaktide täitmist, kuid puudub praktika, mis hindaks usuvabaduse tegelikku toimimist või usuliste erisuste rakendamise tõhusust.
- 4. Ressursid ja rahastamine:** Siseministerium annab igal aastal tagasihoidlikke toetusi usuühendustele, sealhulgas juudiusu kogukonnale. See toetus on aga üldiselt väike ja projektipõhine ning puudub märkimisväärne ja järjepidev rahastamine tervikliku usuelu toetamiseks või konkreetsete meetmete jaoks. Eesti Juudiusu Kogudus omab vara ning teenib tulu lisaks annetustele teenuste, teenistuste ja muude tegevuste kaudu.

⁷⁸ Loomakaitse seaduse (LoKS) artikli 10 lõike 1 punkti 5 kohaselt on loomade tapmine usulisel eesmärgil lubatud (muudatus 2012. aastal). LoKS-i artikkel 17 käsitleb usulistel eesmärkidel loomade tapmise korda ja sellega seotud sätteid. LoKS, <https://www.riigiteataja.ee/akt/102012025025>.

5. Sidusrühmade kaasamine:

Siseministeeriumi, Kultuuriministeeriumi, Haridus- ja Teadusministeeriumi ning juudi usu- ja kultuurikogukondade vahel toimub koostöö, sealhulgas regulaarsed kohtumised. Ükski juudi kogukonna liige ei kandideerinud Eesti riikliku inimõiguste kaitse ja edendamise asutuse nõuandekomisjoni liikmeks, mis näitab, et neid oleks võimalik edukamalt kaasata.

SOOVITUSED

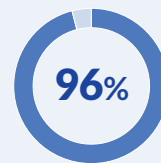
1. Töötada välja ja levitada avalike asutuste (sh haridus-, tervishoiu- ja hoolekandetasutused, vanglad ning tööandjad) jaoks ühtsed juhised koos praktiliste näidetega, mis

käsitleksid juudi usuliste tavade austamist ja kohandamist, andes teadmisi koššertoidust ja juudi pühadest.

2. Suurendada juudi kogukonna esindajate kaasamist inimõiguste asutuste ja valitsusasutuste asjaomastesse nõuandekomisjonidesse, et tagada nende seisukohtade arvestamine ja vajaduste käsitlemine.
3. Suurendada ja eraldada vahendeid juudi usuelu edendamiseks.

TURVALISUS

PEAMISED NÄITAJAD

Põhiõigused ja seadusandlus	●	●	●	●	●	100%
Elluviimine ja jõustamine	●	●	●	●	●	100%
Järelevalvemehhanismid	●	●	●	●	●	100%
Ressursid ja rahastamine	●	●	●	●	●	80%
Sidusrühmade kaasamine	●	●	●	●	●	100%

Turvalisus

ÜLEVAADE

Mis puutub juudi organisatsioonide ja üksikisikute turvalisusesse, siis keskendutakse füüsilise turvalisuse tagamisele ning Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) ja Eesti Juudi Kogukonna koostööle. Korraldatakse korrapäraseid kohtumisi ja ühiseid tegevusi, sealhulgas riskihindamisi ja õppusi. Siseministeerium on loonud töögrupi antisemitismivastaste meetmete kontseptsiooni eesmärkide rakendamiseks, et tagada koordineeritud tegevus eri ministeeriumide ja asutuste vahel.

Hoolimata sellest, et antisemiitlike intsidentide arv on võrreldes teiste ELi liikmesriikidega suhteliselt väike, tunnustatakse, et antisemitism on Euroopas tõusuteel ning et äärmuslikud ideoloogiad ja vandenõuteooriad soodustavad selle levikut.

PÕHINÄITAJATE HINDAMINE

1. Põhiõigused ja seadusandlus:

Siseministeeriumi avaldatud kontseptsiooni eesmärk on luua antisemitismivastaste meetmete terviklik süsteem, mis tagab juudi organisatsioonide ja inimeste turvalisuse.

2. **Elluviimine ja jõustamine:** PPA ja Eesti Juudi Kogukond teevad praktilist koostööd, et suurendada objektide turvalisust ja tõhustada teabevahetust. Reageerimisvõime tõstmiseks viiakse läbi ühiseid õppusi. Siseministeerium on eraldanud rahalisi vahendeid turvalisuse tagamiseks, näiteks toetati akende tugevdamist juudi kogukonnale kuuluvates hoonetes, kuna nendes on palju klaaspindu.
3. **Järelevalve:** Ohuhinnangute koostamisel pööratakse erilist tähelepanu juudi kogukonna poolt tajutud ohutasemele.⁷⁹ PPA ja juudi kogukonna vahel toimuvad regulaarsed kohtumised teabe vahetamiseks.
4. **Ressursid ja rahastamine:** Riik annab tagasihoidlikku rahalist toetust usuühendustele, sealhulgas Eesti Juudiusu Kogudusele (kui kinnisvara omanikule) ja Eesti Juudi Kogukonnale, et toetada nende tegevust ja taristut, mis võib hõlmata ka turvameetmeid. Siseministeerium on andnud ka otsest toetust turvalisuse suurendamiseks.
5. **Sidusrühmade kaasamine:** Antisemitismivastaste meetmete kontseptsiooni lahutamatu osa on asjaomaste ministeeriumide ja ametite ning juudi organisatsioonide vaheline koostöö. Siseminister on loonud antisemitismi vastu võitlemise töörühma, mis koosneb erinevate ministeeriumide, ametite ja juudi organisatsioonide esindajatest.

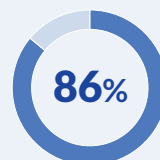
SOOVITUSED

1. Suurendada sihtotstarbelist rahastamist juudi kogukonna hoonete ja ürituste turvameetmete jaoks, võttes arvesse tajutud ohu taset ja vajadust jätkusuutliku turvataristu järele.
2. Uurida täiendavaid viise antisemitismivastaste turvameetmete rakendamise ja mõju kohta avaliku aruandluse korraldamiseks, sarnaselt teistele riikidele, kes koostavad aastaaruandeid.
3. Tugevdada vastupanuvõimet imporditud antisemitismi suhtes, korraldades teadlikkuse tõstmise kampaaniaid erinevatest äärmuslikest ideoloogiatest ja vandenõuteooriatest.
4. Tagada ministeeriumidevahelise antisemitismi töörühma järjepidev ja ametlik toimimine koos regulaarsete koosolekute ja selgete vastutusvaldkondadega, et säilitada terviklik ja koordineeritud lähenemine.

⁷⁹ Mitmed riiklikud institutsioonid tegelevad koostöös kogukonnaga juudi kogukonna turvalisuse tagamisega ja riskianalüüside korraldamisega. Peamised vastutavad asutused on Siseministeerium ning Politsei- ja Piirivalveamet (PPA).

SPORT

PEAMISED NÄITAJAD

Põhiõigused ja seadusandlus	●	●	●	●	●	100%
Elluviimine ja jõustamine	●	●	●	●	●	80%
Järelevalvemehhanismid	●	●	●	●	●	90%
Ressursid ja rahastamine	●	●	●	●	●	80%
Sidusrühmade kaasamine	●	●	●	●	●	80%

Sport

ÜLEVAADE

Eesti on kehtestanud tervikliku õigusraamistiku ja ellu viinud mitmesuguseid algatusi ausa mängu, ohutuse ja mittediskrimineerimise edendamiseks spordis. Üldine eesmärk on tagada rahva füüsiline ja vaimne heaolu ning soodustada noorte isiklikku arengut spordi kaudu. Eetikareegleid peetakse spordi lahutamatuks osaks ja neid kohaldatakse kõigil tasanditel, alates harrastusspordist kuni tippspordini. Eesti Antidopingu ja Spordieetika Sihtasutus pakub spordiohutuse alast koolitust, sealhulgas 2023. aasta lõpus käivitatud ja 2025. aasta märtsis ajakohastatud e-kursust väärkohtlemise ennetamiseks. Treenerid peavad läbima erialase koolituse, mis hõlmab lastekaitset ja konfliktide lahendamist.

Eesti spordieetika reeglid⁸⁰ (ESER) sätestavad klubide jaoks põhilise eetilise raamistiku, mis nõuab, et nad teataksid spordiorganisatsioonidele või Eesti Antidopingu ja Spordieetika Sihtasutusele ebaetilisest käitumisest, sealhulgas diskrimineerimisest, ning kuritegude korral politseile. Reeglites määratletakse rassismiks ja diskrimineerivat käitumist kui mis tahes tõrjutust, mille eesmärk või tagajärg on inimõiguste ja põhivabaduste

võrdsusel alusel tunnustamise, teostamise või kasutamise võimatus või piiramine. Riigis lahendatakse rikkumisi spordialaliitude sisemiste distsiplinaarorganite kaudu.

Juudi spordiühing Maccabi Eesti loodi algselt 1920. aastal, kuid Nõukogude režiim lõpetas selle 1940. aastal. Ühing taasloodi 1991. aastal ja Maccabi Eesti on rahvusvahelistel võistlustel saavutanud märkimisväärset edu. Organisatsioon on jätkuvalt pühendunud kogukonnapõhise spordi ja põlvkondadevahelise tegevuse edendamisele ning juudi identiteedi tugevdamisele spordi- ja kultuuritegevuse kaudu. Praegu tegutsevad seal aktiivsed tennise-, jalgpalli-/saaljalgpalli- ja maleklubid ning ühingul on kavas laiendada oma tegevust ka lauatennise ja korvpalli valdkonnas.

PÕHINÄITAJATE HINDAMINE

- 1. Põhiõigused ja seadusandlus:** Eesti õigusaktid ja võrdõiguslikkust reguleerivad seadused näevad spordis rassismi ja diskrimineerimise eest ette karistused, kusjuures karistusseadustiku 10. peatükk annab õigusliku aluse meetmete rakendamiseks. Spordiseadusega nõutakse treeneritelt ohutusalase koolituse läbimist ja treeningu ohutuse tagamist. Eesti järgib rahvusvahelisi konventsioone, mis on suunatud diskrimineerimise, väärkohtlemise ja ahistamise ennetamisele,

⁸⁰ Eesti spordieetika reeglid (2024), <https://www.eok.ee/organisatsioon/spordiregulatsioonid/eesti-spordieetika-reeglid>.

sealhulgas Euroopa Nõukogu ja ÜRO kehtestatud normide järgimisele. Eesti spordieetika reeglite artikkel 4.1 kohustab spordis osalejaid austama inimõigusi ja keelab diskrimineerimise erinevate tunnuste alusel. Eesti Spordi Harta rõhutab spordihariduse olulisust ja nõuab spordis osalejate ohutuse tagamist, et iga treener ja haridusspetsialist oleks erialaselt atesteeritud.⁸¹

2. **Elluviimine ja jõustamine:** Riiklikud võrdõiguslikkuse asutused, nagu soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik ja õiguskantsler, edendavad võrdseid võimalusi. Ebaeetilise käitumisest, sealhulgas diskrimineerimisest, tuleb teatada spordiorganisatsioonidele või Eesti Antidopingu ja Spordieetika Sihtasutusele ning kuritegude korral politseile. Eesti Antidopingu ja Spordieetika Sihtasutus pakub spordiohutuse alaseid koolitusi, sealhulgas e-kursust väärkohtlemise ennetamise kohta, ning treenerid peavad läbima erialased koolitused, mis hõlmavad lastekaitset ja konfliktide lahendamist. Vaenukuritegude ohvritel on juurdepääs sellistele tugiteenustele nagu lasteabi ja vaimse tervise tugi.⁸² Klubid osalevad vihkamisvastastes kampaaniates, näiteks Eesti Olümpiakomitee (EOK) ja Eesti Antidopingu ja Spordieetika Sihtasutuse algatatud kampaanias „Sõnal on jõud“, et ennetada verbaalset väärkohtlemist.⁸³
3. **Järelevalve:** Klubide jaoks on kehtestatud suunised diskrimineerimisvastaste meetmete jälgimiseks. Eesti Antidopingu ja Spordieetika Sihtasutuses on sportlaste kaitsmiseks ja juurdluste läbiviimiseks töö sporditurvalisuse koordinaator ja juhtivuuriija. Kultuuriministeerium esitab parlamendile iga-aastaseid aruandeid strateegia „Sport 2030“ elluviimise kohta.
4. **Ressursid ja rahastamine:** Kultuuriministeerium toetab Eesti Antidopingu ja Spordieetika Sihtasutuse tööd eetilise ja mittediskrimineeriva spordi edendamiseks, nagu on kirjeldatud

riiklikus spordiprogrammis aastateks 2025–2028. Eesti Antidopingu ja Spordieetika Sihtasutuses on töö uurija ja sporditurvalisuse koordinaator. Samuti pakub sihtasutus kohapealseid ja veebipõhiseid koolitusi. Rahalist toetust antakse spordiandmebaasis registreeritud spordiorganisatsioonidele.⁸⁴

5. **Sidusrühmade kaasamine:** Spordiklubid teevad koostööd Eesti Antidopingu ja Spordieetika Sihtasutuse, kohalike omavalitsuste, koolide, sotsiaaltöötajate, ohvriabi ja lastekaitse organisatsioonidega, et edendada turvalist ja kaasavat keskkonda. Paljud klubid on kehtestanud oma diskrimineerimisvastased käitumisjuhendid koos aruandlusmehhanismiga. Eesti Inimõiguste Keskus (EIK) teeb koostööd kohalike ja rahvusvaheliste asutustega inimõiguste ja võrdõiguslikkuse edendamiseks, monitoorib vaenukõnet ja pakub õigusabi.

SOOVITUSED

1. Tagada, et kõik sidusrühmad, eelkõige treenerid, kohtunikud ja klubiametnikud, saaksid pidevat ja põhjalikku koolitust diskrimineerimise kõigi vormide äratundmise, ennetamise ja nendega tegelemise kohta. Hea näide on e-kursus väärkohtlemise ennetamise kohta.
2. Suurendada teadlikkust rikkumistest teavitamise kanalitest, sealhulgas anonüümsetest, et julgustada ohvreid ja tunnistajaid rikkumistest teatama, ilma et nad peaksid kartma kättemaksu. Vaadata protseduurid korrapäraselt läbi ja neid lihtsustada, et tagada nende kättesaadavus ja tõhusus.
3. Luua Eesti spordieetika reeglite (mis defineerivad rassistlikku ja diskrimineerivat käitumist) põhjal kindlad mehhanismid, et koguda üksikasjalikke andmeid kõigi teatatud juhtumite kohta eri spordialadel ja

⁸¹ Saadaval aadressil: <https://www.eok.ee/organisatsioon/spordiregulatsioonid/eesti-spordi-harta>.

⁸² <https://www.lasteabi.ee/et>; <https://www.palunabi.ee/et/ohvriabist>

⁸³ Saadaval aadressil: <https://eadse.ee/sõnalonjoud/>.

⁸⁴ Eesti Spordikoolituse ja Teabe Sihtasutuse asutasid Eesti Olümpiakomitee ning Eesti Haridus- ja Teadusministeerium. Sihtasutusel on mitmeid ülesandeid, muu hulgas on see Eesti Kultuuriministeeriumi järelevalve all oleva riikliku spordi infosüsteemi (Eesti spordiregistri) volitatud töötleja. Infosüsteem koosneb spordiorganisatsioonide, spordikoolide, spordirajatiste, treenerite, sportlaste stipendiumide ja sportlaste toetuste ning sporditulemuste alandandmebaasidest. Vt lähemalt: <https://www.eose.org/project/estonian-foundation-of-sports-education-and-information/>.

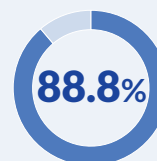
tasanditel. Need andmed annavad paremat teavet sihipärase sekkumise edukuse kohta ja võimaldavad mõõta edusamme.

4. Jätkata rahastamist ja tugevdada Eesti Antidopingu ja Spordieetika Sihtasutuse sporditurvalisuse koordinaatori ja juhtivuurija rolli, tagades, et oleks piisavad vahendid ja volitused oma ennetus- ja juurdlusülesannete tõhusaks täitmiseks.

5. Tagada spordiorganisatsioonidele, klubidele ja kodanikuühiskonna organisatsioonidele pidev ja võimaluse korral suurem rahaline ning muu toetus, eriti neile, kes osalevad aktiivselt diskrimineerimisvastastes kampaaniates, haridusprogrammides või oma käitumiskoodeksite väljatöötamises.

NOORED

PEAMISED NÄITAJAD

Põhiõigused ja seadusandlus	●	●	●	●	●	100%
Elluviimine ja jõustamine	●	●	●	●	●	94%
Järelevalvemehhanismid	●	●	●	●	●	80%
Ressursid ja rahastamine	●	●	●	●	●	80%
Sidusrühmade kaasamine	●	●	●	●	●	90%

Noored

ÜLEVAADE

Eesti läheneb noorte arengule terviklikult. Seda toetab raamistik, mis edendab demokraatlikku kodakondsust, inimõigusi ja usuvabadust. Riigi pühendumus noorte kaasamisele on väljendatud põhiseaduses ja riiklikes poliitikameetmetes, tagades, et noored inimesed ei ole mitte ainult kaitstud, vaid osalevad ka aktiivselt ühiskonna arengu kujundamises. Selle lähenemisviisi keskmes on kodanikuhariduse integreerimine riiklikku õppekavasse, hõlmates selliseid olulisi teemasid nagu inimõigused, võrdõiguslikkus, demokraatia, õigusriik, mitmekesisus ja sallivus. Seda rõhuasetust täiendavad praktilised, projektipõhised õpikogemused, sealhulgas simulatsioonid ja noorteparlamendid, mis pakuvad praktilist kokkupuudet demokraatlike protsessidega.

Eesti põhiseadus ja võrdse kohtlemise seadus on põhilised õiguslikud vahendid, mis keelavad diskrimineerimise ning tagavad

usutunnistuse vabaduse nii haridusasutustes kui ka avalikus ruumis. See kohustus laieneb riiklikele poliitikameetmetele, eelkõige noortevaldkonna arengukavale 2021–2035, milles rõhutatakse sõnaselgelt kaasamist ja strateegilist toetust tõrjutud noortele. Kuigi arengukavas rõhutatakse kaasamise olulisust, ega nimeta sõnaselgelt konkreetseid usurühmi, tagab selle lai ulatus, et kõik noored, sõltumata nende taustast, saavad kasu ja leiavad abi noorsootööst ning -teenustest.

Väljaspool formaalharidust soodustab riik noorte kaasamist ja nende mõjuvõimu suurendamist erinevate kanalite kaudu, toetades noorteorganisatsioone poliitikakujundamise protsessides ja edendades rahvusvahemuste kultuurilist enesemääramist. Lisaks sellele on koolides olemas vabatahtlik, riiklikult rahastatav usuõpetuse tund, mis annab ülevaate erinevatest usunditest. See mitmekülgne lähenemine aitab varustada Eesti noori teadmiste, oskuste ja võimalustega, et nad

saaksid mitmekesisel ühiskonnas aktiivsete, kaasatud ja vastutustundlike kodanikena tegutseda.

PÕHINÄITAJATE HINDAMINE

- 1. Põhiõigused ja seadusandlus:** Eesti pakub ulatuslikku õiguskaitset võrdse kohtlemise seaduse ja Eesti põhiseaduse alusel, mis kaitseb noorte õigusi, sealhulgas usuvabadust, ja pakub kaitset diskrimineerimise eest. Noortevaldkonna arengukavas 2021–2035 on välja toodud noorte kaasamise, hariduse ja osalemise pikaajaline strateegia. Haridust käsitlevad seadused edendavad aktiivselt võrdõiguslikkust, demokraatlikke väärtusi ja kodanikuvastutust riikliku õppekava kaudu. Vähemusgruppidele, sealhulgas usuühendustele, antakse õigus luua iseseisvaid kultuuriorganisatsioone. Õigusraamistik toetab noorte osalemist, kaitset ja kaasamist, mis on kooskõlas rahvusvaheliste inimõiguste standarditega.
- 2. Elluviimine ja jõustamine:** Eesti tunnustab rahvusvähemuste toetamise tähtsust. Valitsus on aidanud kaasa erinevate vähemusgruppide kultuuriseltside ja kultuuriorganisatsioonide loomisele, pakkudes neile platvormi oma kultuuripärandi säilitamiseks ja ühiskondlikus arengus osalemiseks. Need struktuurid pakuvad tõrjutud taustaga noortele võimalusi ühiskonnas osalemiseks ja oma kogukonna esindamiseks. Noorte volikogud ja õpilasliidud annavad noortele võimaluse väljendada oma arvamust, kujundada poliitilisi otsuseid ja arendada juhtimisoskusi. Eesti avalik-õiguslikes ja erakoolides pakutakse vabatahtlikku usuõpetust, mida rahastab riik. Need kursused annavad üldise sissejuhatuse erinevatesse usunditesse ja nende läbimine on vabatahtlik. Kirikukoolides võivad õppida kõik õpilased, olenemata nende usutunnistusest või selle puudumisest. Nende koolide usuteenistustest osavõtmine on vabatahtlik.
- 3. Järelevalve:** Riiklikud hindamised ja osalemine rahvusvahelistes hindamistes (nt OECD PISA globaalse pädevuse ja kodanikualaste teadmiste moodulid) annavad väärtuslikku teavet noorte kodanikualase pädevuse kohta. Eesti õpilased saavutavad nendes uuringutes järjepidevalt kõrgeid tulemusi. Haridus- ja Noorteamet koordineerib andmete kogumist ning toetab koolide ja noorteorganisatsioonide tõhusat koostööd. Kodanikuühiskonna organisatsioonid annavad oma panuse sõltumatu järelevalve ja tagasiside kaudu. Koostöös Eesti Noorteühenduste Liiduga hinnatakse noortekeskset poliitikakujundamist.
- 4. Ressursid ja rahastamine:** Noorte osalusstruktuuridele, kodanikuharidusprogrammidele ja õpetajate koolitustele eraldatakse regulaarselt rahalisi vahendeid. Integratsiooni Sihtasutus (INSA) on mänginud kesket rolli sotsiaalse kaasatuse edendamise algatuste rahastamisel ja toetamisel kultuuri kaudu, mis on suunatud erinevatest rahvustest noortele, et suurendada vastastikust mõistmist ja ühtekuuluvust. Juudi kogukonna institutsioonid ja religioonidevahelised algatused saavad toetust nii erafondidest kui ka Euroopa Liidu või riiklikest rahastamisallikatest. Spetsiaalsed või läbipaistvad riiklikud eelarveread religioonidevahelise või usulise mitmekesisuse hariduse jaoks aga puuduvad.
- 5. Sidusrühmade kaasamine:** Valitsus, Eesti juudi kogukond, haridusasutused ja kodanikuühiskond teevad tõhusat koostööd. Üldiselt saavad noortele, mitmekesisusele ja inimõigustega seotud haridusele keskendunud valitsusvälised organisatsioonid riigilt rahalist toetust ja muid vahendeid. Noored osalevad aktiivselt holokausti mälestamises, ühiskondlikus tegevuses ja laiemas avalikus arutelus. Eestil on tugevad partnerlussuhted rahvusvaheliste organisatsioonidega, nagu Yad Vashem, ning riik osaleb erinevates ELi programmides, suurendades oma

jõupingutuste sügavust ja ulatust. Riik näitab eeskujulikku ja sisukat noorte kaasamist, tagades, et riigiasutused ja kodanikuühiskond teevad koostööd ühiste demokraatlike väärtuste säilitamiseks ning aktiivse osaluse edendamiseks.

SOOVITUSED

1. Tagada spetsiaalne väljaõpe õpetajatele, noorsootöötajatele ja noortele, et tuvastada ja käsitleda antisemitismi kaasaegseid ilminguid, mis võivad tekkida aruteludes või väliste mõjutuste tõttu. See varustab neid praktiliste oskustega reaalajas esilekerkivate väljakutsete lahendamiseks.
2. Soodustada juudi ajaloo, kultuuri ja panuse laialdasemat integreerimist üldhariduskavasse ja teadlikkuse tõstmise kampaaniatesse ja mitte piirduda ainult holokausti käsitlemisega. See looks terviklikuma ja positiivsema pildi juudi eluviisi kohta Eestis.
3. Luua mehhanismid regulaarseks konsulteerimiseks ja koostööks juudi noorteorganisatsioonidega poliitikate väljatöötamisel ning parimate praktikate jagamisel. See võiks hõlmata laiemat kodanikuosalust, diskrimineerimisvastaseid algatusi ja kultuuriprogramme.
4. Suurendada vähemuste ja religioonide vahelise noorsootöö struktureeritud pikaajalist planeerimist ja sihtotstarbelist rahastamist, et tagada stabiilsus ja suurem mõju.
5. Arendada seiremehhanisme, pöörates suuremat tähelepanu eristatavatele andmetele, eriti religioossete vähemuste noorte (sealhulgas juudi noorte) osalemise, kogemuste ja väljakutsete kohta. See annab nüansirikkama ülevaate ja võimaldab paremini sihitud sekkumisi ning ressursside jaotamist.

See NOA aruandekaart valitsuse meetmete kohta antisemitismi vastu võitlemisel ja juudi elu edendamisel Eestis näitab sihikindlat alusväärtustel põhinevat pühendumust inimõigustele ja vähemuste kaitsele, kuid toob samas esile ka valdkonnad, kus on vaja edasist arengut. Kuigi Eestis ei ole antisemitism nii laialt levinud kui mõnes teises ELi liikmesriigis, on viimasel ajal täheldatav antisemiitlike juhtumite arvu kasv, mis avaldub peamiselt vaenukõnena pärast 2023. aasta oktoobrit ning viitab vajadusele pideva valvsuse ja ennetavate meetmete järele.

Eesti ühines Euroopa Liiduga 2004. aastal ja järgib kõiki asjakohaseid rahvusvahelisi konventsioone. Riik on loonud olulise aluse antisemitismi vastaseks tegevuseks ja juudi elu edendamiseks, tuginedes oma põhiseaduslikele tagatistele, võrdse kohtlemise seadusele ning 2021. aasta antisemitismivastaste meetmete kontseptsioonile. Need algatused näitavad poliitilist tahet ja teadlikkust ajaloolisest vastutusest. Lisaks on poliitikakujundajad vastuvõtlikud konkreetsete meetmete rakendamisele ning rahvuslike ja ELi tasandil võetud kohustuste täitmisele, mis loob eeldused edasiseks tegevuseks. Kuigi holokausti mälestamine on oluline, tuleb samavõrra tähelepanu pöörata tänastele väljakutsetele, millega juudid silmitsi seisavad. Juudi kultuuri ja pärandi toetamine ning väärtustamine on ülioluline positiivsete ja kaasaegsete hoiakute kujundamiseks, mis aitavad vähendada eelarvamusi, vihkamist ja diskrimineerimist. Tarvis on tugevdada õiguslikku raamistikku, sealhulgas laiendada vaenukõnet käsitleva seadusandluse kohaldamisala ning kaaluda erisätete lisamist holokausti eitamise ja pisendamise kohta.

Püsiv edu sõltub koordineeritud ja süsteemsest poliitikate rakendamisest. Loodud on ministeeriumidevaheline tööühm ja nimetatud riiklik koordinaator, tegevuse tõhusus eeldab aga piisavat rahalist ja institutsionaalset tuge,

vastutuse selget jaotust ning järjepidevat dialoogi juudi kogukonna, sealhulgas uue põlvkonna juhtidega. Oluline on tagada, et antisemitismi vastane tegevus ei jääks üksnes üldise diskrimineerimisvastase poliitika varju, nagu see on mõnel juhul olnud näiteks spordisektoris. Sellele tuleb pöörata eraldi tähelepanu. Valdkondadeüleised teemad, nagu diskrimineerimisvastane poliitika ja vaenukuritegude kohta, on eriti olulised. Investeeringud koolitusse, teadustöösse ja hindamisse võimaldavad poliitikakujundajatel õppida kogemustest, kohandada lähenemisviise ning tagada, et rahastus ja programmid oleksid tõenduspõhised.

Haridus ja teadlikkuse tõstmine on kaasatuse edendamise keskmes. Juudi rahvast käsitlevat haridust tuleb laiendada holokausti käsitlest kaugemale, hõlmates ka tänapäevaseid antisemitismi vorme, veebivihkamist ja varjatud eelarvamusi, avades juudi ajalugu, kultuuri ja traditsioone eakohasel ning mõistetaval viisil. Avalikkuse teavituskampaaniate suurendamine tugevdab veelgi ühiskonna säilenõtkust.

Seadusandluse täiendamise, ministeeriumidevahelise koostöö edendamise, tõenduspõhise poliitikakujundamise toetamise ning haridus- ja teadlikkustegevuse süvendamise kaudu saab Eesti tõhusalt võidelda antisemitismi vastu ja samal ajal aktiivselt edendada juudi elu.

Antisemitism on rassismi struktuurne tugisammas ning rassismi ei saa kaotada ilma sellega tegelemata ja antisemitismi ületamata. See eeldab antisemitismi eripära ja ilmingute mõistmist, riikliku poliitika puudujääkide tuvastamist ning koordineeritud tegevust selle ennetamiseks, lahendamiseks ja kõrvaldamiseks sillutades teed kaasavama ja demokraatlikuma Euroopa poole.

LISA. ARUANDE KOOSTAMISES OSALE- NUD SIDUSRÜHMAD

Täname kõiki inimesi ja institutsioone, kes andsid oma panuse sellesse uuringusse.

EESNIMI	PEREKONNANIMI	AMETIKOHT
Elina	Beilinson	Tallinna Juudi Kooli direktor
Aavi	Dobrõsh	Maccabi
Aleksandr	Dusman	Ida-Virumaa Juudi Kogukonna esimees
Gennadi	Gramberg	Eesti Juudi Muuseumi direktor, IHRA liige
Kelly	Grossthal	Eesti Inimõiguste Keskus
Alla	Jakobson	Eesti Juudi Kogukonna esimees 2000–2024
Eduard	Klas Glass	Eesti Juudi Kogukonna president
Shmuel	Kot	Eesti Juudiusu Koguduse pearabi
Mark	Lütter	Tartu Juudi Kogukond
Mare	Oja	Haridus- ja Teadusministeerium, IHRA liige
Liisa	Oviir	Nõunik, soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik
Anu	Põldsam	Professor, Tartu Ülikool
Anne-Ly	Reimaa	Kultuuriministeerium, IHRA liige
Ringo	Ringvee	Siseministeerium
Margit	Sarv	Nõunik, riiklik inimõiguste asutus, õiguskantsler
Irina	Schlik	Juudi kogukonna keskus
Anat	Stern	Tartu Juudi Kogukonna esimees
Judit	Strömpl	Tartu Ülikool
Anatoli	Šeberštein	Eesti Juudi Kogukonna tegevjuht (alates 2025. aastast)
Salmen	Šois	Zeus Kitchen
Julia	Šterenber	Eesti Juudi Kogukonna tegevjuht 2010–2024
Artjom	Tepljuk	Kultuuriministeerium
Anna-Liisa	Uisk	Justiits- ja Digiministeerium
Christian	Veske	Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik
Aleksandr	Zdankevitch	Eesti Juudi Kogukonna nõukogu esimees

NOA – Networks Overcoming Antisemitism
www.noa-project.eu

CEJI – A Jewish Contribution to an Inclusive Europe
www.ceji.org

aepj
jewishheritage

Cultural route
of the Council of Europe
Itinéraire culturel
du Conseil de l'Europe

EUJS
European Union
of Jewish Students

WORLD
JEWISH
CONGRESS